
ZORA

GLASILO KATOLIŠKO-NARODNEGA DIJAŠTVA
IN KATOL. AKADEMIČNEGA STAREŠINSTVA

ZORA IZHAJA VSAK
MESEC DVAJSETEGA
Z LEPOSLOVNO PRI-
LOGO TER STANE CE-
LOLETNO K 5.—, ZA
DIJAKE K 3.—

LETNIK XX. ■ ■ ■ ZV. 3. IN 4.
1913 ♦ LJUBLJANA ♦ 1914

— TISKA KATOLIŠKA TISKARNA V LJUBLJANI —

Vsebina:

	Stran
† Monsignor dr. Ignacij Žitnik	65
Delo za križ. (Dr. J. Fabijan.) (Konec)	67
O jugoslovanskem vprašanju. (Dr. J. Ev. Krek)	70
Katolicizem in literatura. (Fr. Koblar.) (Konec)	82
Nekaj misli za časa katoliškega shoda. (A. Z.)	85
Ljudje iz mase. (Dalmata)	89
Glasnik	92
Visokošolski vestnik	94
Srednješolski vestnik	99
Kulturna vprašanja	103
Starešinski vestnik	109

Leposlovna priloga.

Mi. (Josip Lovrenčič)	117
Tebi. (France Bevk)	117
Srečanje. (Čeb. André)	117
Vseh mrtvih dan. (Narte Velikonja)	118
Deklamacija. (Narte Velikonja)	118
Nočni odmev. (Čeb. André)	119
Škindre ali pisma brez znamke. (France Bevk)	119
Pogled na mesto. (Josip Lovrenčič)	120
Spoznanje. (Čeb. André)	120
Jaz. (Narte Velikonja)	121
Desetnica (Josip Lovrenčič)	121
Literaren večer. (Narte Velikonja)	122
Ljubavno pismo. (Narte Velikonja)	123
Blisk. (Dolenjčev Cene)	123
Materi. (Narte Velikonja)	124
Teden. (Josip Lovrenčič)	124
Mladost. (Dolenjčev Cene)	127
Velikomestna polnoč. (Narte Velikonja)	128
Vprašaj (Dolenjčev Cene)	128
Listnica uredništva	128

Književnost in umetnost. (Na ovitku)

Slov. dijaška zveza, Ljubljana, Ljudski dom I. — Slov. katol. akadem. društvo »Danica«, Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, Parterre, 4. — Slov. katol. akadem. društvo »Zarja«, Gradec, Prokopigasse 12./II. — »Dan«, Praga, II., Voršilská ul. 1. — S. Liga K. A., Dunaj, VIII., Schönborngasse 9, Parterre.

**Uredništvo „Zore“: Vinko Tavčar, stud. phil.
Dunaj (Wien) XII. Murlingengasse 41 II/16.**

Naročnina naj se blagovoli pošiljati s čeki poštne hran. ali po nakaznici
upravnistvu »Zore«, Ljubljana, pisarna Katoliške tiskarne.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Ludovik Tomažič.

Rado Vesnin: Ob oknu v tujini. Naj sledi pesem, da bomo lahko zgrabili stvarco za ušesa:

Glej, angel mirni krila
 razpel je čez naravo
 in tema je ovila
 breg, dol in hrib planjavo. (Vejica!)

Pod mano pesem bajno
 kostanji šelestijo, (Krajina?)
 nad mano zvezde bajno,
 čarobne se bliščijo.

A h n o č, a h n o č, kostanji
 in zvezdice bliščeče! —
 Povračajo nekdanji
 v spomin se dnevi sreče:

Pa smo pod lipo stali,
 o ljubici smo peli,
 smejali se, vriskali (— rimali?)
 vsi srečni, vsi veseli...

Veš, zakaj sem tukaj objavil in ne v listu? Pesem je za pet kitic predolga, v zadnjih dveh pa je sentimentalnosti za tri velike zbirke liričnih poezij. Povej mi ali si pa oglej, kolikokrat je že »angel miru« krila razprostrl »čez naravo« v naši ubogi literaturi; potem podčrtane besede in njih red oglej. Pa umetniška vrednost? Stvar je predolga, dalo bi se narediti vse krajše; da bi ne bilo »bajne pesmi«, da bi ne bliščale »zvezde bajno«, bi bilo tudi boljše. In potem pa »o ljubici smo peli in vriskali«. Ali imaš že 85 let, da jemlješ slovo od sveta in obiraš in gloješ spomine? Če bi te človek od bliže vprašal, bi spoznal, da sploh nikdar še pod lipo vriskal nisi med fanti, ker še nisi plačal fantovščine. Zatorej te vse doživljeno in resnično za bodočnost! Ne mislim pa, da se mora doživeti vse s hrbtom, saj je mogoče tudi s srcem in z mislijo. Drugo uporabim

Josip Oblak. Zakaj se pa ne podpišeš? Ker se bojiš, da bi Tvoja oseba dala umetninam kaj več ali pa odvzela naš vrednosti! Dobro, pa naj bo tako po Tvojem! — Pozdravljam!

Dolenjčev Cene in **S. Voglin**, kje sta?

Koledarček slovenskega katoliško-narodnega dijaštva za šolsko leto 1913.-1914. je izšel in se naročuje ter prodaja v »Katoliški Bukvarni« v Ljubljani. Tovariše opozarjam, da sežejo pridno po njem, ker je njegova vsebina vrlo zanimiva. Informacijski del je jako skrbno sestavljen in daje vsa potrebna navodila za posamezne stroke visokošolskega študija. Srednješolec dobi v njem pravo orientacijo za svoj poklic. Marsikoga bodo zanimale tudi informacije za prostovoljstvo itd. — Članek tovariša Vrtovca »Pod praporom katoliško-narodne misli« je pisan v tistem radikalnem duhu, kateremu je dalo duška naše katoliško lajištvo na zadnjem jugoslovanskem katoliškem shodu in v katerem je treba vzgajati naš naraščaj, da nam ne bodo vsesortni slineži in mehkužci razredčevali naših vrst in spravljali vanje indolenco. Konec koledarčka so inserati tvrdk, katere posebno priporočamo našemu dijaštvu, da pri njih naroča in

kupuje svoje potrebnosti, ker z inseriranjem podpirajo naš tisk in z njim organizacijo. Dolžnost vsakega katoliško-mislečega dijaka je, da si omisli koledarček, ki bodi obenem naša legitimacija. Pokažite tovariši, da Vam je veliko na tem, da se naša organizacija lepo razvija in izpopolnjuje ter širite naš koledarček med dijaštvom! J. S.

K »Prababici« zadnjič. Lepo je, če se človek pri nespametnih stvareh zmodri. Midva z gospodom dr. Pregljem bi si lahko pisala odgovore še tri, sedem ali celo devet let, pa bi končno dobila nesrečen rezultat: dve resnici. Ena resnica bi bila zapisana v »Gorenjcu«, druga v »Zori«, bere se samo po eno — kdor bi pa slučajno obe bral, bi mu bilo že tretje pisanje o »Prababici« odveč. Ker je torej nespametno, bo sila modro, če prihranim gospodu doktorju in sebi čas, dobrim stvarjem pa prostora, hočem samo konstatirati:

1. Gospod doktor se na svojem stališču prestopa semintje.

2. Razlaga post festum v obliki, kakor je bila v »Gorenjcu«, je napad.

3. Krščanstvo ali protikršćanstvo mladega Grillparzerja in materializem Ibsena sta kakor dan in noč.

4. Zato bi bil še na zadnjo uro radoveden, kako je potemtakem praktično ločiti stvar (umetnino — tudi protiversko) in katoliški princip? To vprašanje naložimo na navadne procente — morda postane pozitivno. — Sicer pa to že ni več konstatiranje! Fr. Koblar.

Ibsen — ni solnce. Naletel sem v nekem slovenskem našem provincijalnem listu slučajno na ta-le stavek: »Vse to vidim jaz v Ibsenu, ki je kakor solnce veleum in mladeniškim delom Grillparzerja, (Ibsena), ki operira s problemom in je treba le globoko seči in vidiš veleum, ki genialno uči resnico, dočim operira Grillparzer s slučajnostjo bodalca in odurno plitvo koncepcijo.« Radi mnogih napak bi človek kmalu mislil, da je stavek uganka. A iz konteksta je razvidno, da je dotični g. dr. P., dopisnik, mislil resno, da je Ibsen veleum, »ki genialno uči resnico«. Ne bom se trudil, da bi sam ovrgel to zmoti. Citirati hočem le »Čas«, katerega g. doktor, dopisnik, v istem članku prizna kot nekako višje sodišče v naših vrstah. »Dr. E. Breit je napisal knjižico: »Ibsens Soziologie und Ethik«. (Apologetische Tagesfragen XI. 4. M. Gladbach 1912.) V uvodu pravi, da je vpliv idej Ibsenovih dram na moderno kulturno življenje zelo velik, zato je upravičena kritika teh idej, četudi niso morda vse Ibsenove osebne misli. In rezultat te kritike je, da so te ideje zmotne in da je tudi njih vpliv silno poguben. Henrik Ibsen (1828—1906) je v svojih dramah panteističen monist. V vsem deluje svetovna volja kot notranja meja (Schopenhauer). Razvoj je večer, hiti pa više in više, zato Ibsen veruje v bodočnost in nadčloveka. (Nietzsche.) Pričakuje »tretjega kraljestva«. Krščanstvo mu je tuje. Njegova etika je etika skrajnjega individualizma, brez objektivnega, versko-nravnega pravca, brez objektivno utemeljene dolžnosti. Zato je zlasti usoden njegov nauk o spolnosti. »Velik smrtni greh« mu je spolnost kakorkoli ovirati, »moriti ljubezensko življenje«. S tem je mislil, da bo osvobodil ženo, a v resnici bi jo la zaslužnil razbrzdanim spolnim instinktom.« Tako »Čas«. Opozoril bi še, da nosi knjiga na 2. strani opazko: »Mit kirchlicher Druckertaubnis vom 6. Februar 1912«, kar za nas ni brez pomena. To sem omenil resnici na ljubo, da ne bo koga motilo, ker je resnica izšla iz naših vrst samih. Pa tudi zato, da opomnim tiste, ki hočejo govoriti o Ibsenu, na to važno delo. Stane M 1-20.

J. K. Jalen.

† Monsignor dr. Ignacij Žitnik.

Ta živel je,
Kdor solze ob smrti svoji videl je.
Rek.

»Trpljenja, ran se nisem bal,
da le prostost bi domu dal.«

S. Gregorčič.

»A jest nješto, što ga napred kreće.«

Ivan Mažuranić.

(Smrt Smail-age Čengijića.)

Tragedije, srcé pretresujoče, se vrše dan za dnevom v naših bednih kmetskih hišah po Notranjskem, Dolenjskem... Kadar oče odhaja v daljni, neusmiljeni svet in zapušča doma deco, ženo; oj koliko solzâ ob ločitvi, koliko solzâ potem, ko v hiši ni nikjer več skrbnega gospodarja in bo prostor za mîzo prazen bogve kako dolgo...

In taka tragedija se je doigrala na večer dne 28. decembra 1913, ko se je ločil s sveta najboljši oče notranjskih občin, deželni in državni poslanec dr. Ignacij Žitnik. Prazen je prostor v državnem in deželnem zboru, kjer je rajnik nad vse požrtvovalno zastopal koristi svojih volilcev. Za družinskim očetom joka ena družina; za rajnim poslancem je žalovala Notranjska, dà, cela naša domovina. Vkljub hudi zimi in debelemu snegu so prihiteli kmetski možje iz vseh krajev Notranjske, tudi zelo oddaljenih od železnice, izkazat rajnemu poslednjo čast. In videl sem takrat v njih očeh solze — pač najlepše plačilo in spričevalo rajniku. Ne čast, ljubezen svojo so mu prišli izkazat na zadnji poti. Saj ljubezen mora vzbuditi ljubezen! In kdo je bolj ljubil svoje ljudstvo kakor rajniki dr. Žitnik? To je ključ za umevanje vseh njegovih del. Dvajset let je potuhnjena bolezen izpodjedala njegovo zdravje, a vkljub neznosnemu trpljenju si ni dal miru. Mesec dni pred smrtjo sem ga še videl, kako je, smrtnobled, še šel na kolodvor, da se odpelje na Dunaj v državni zbor. Nekaj silno močnega je moralo biti, kar ga je vedno in vedno sililo k delu, rekel bi, nekaj skrivnostnega, navadnemu človeku neumljivega, bila je — silna ljubezen do ljudstva. A ne do abstraktnega ljudstva, ampak

do vseh nešteti posameznikov ljudstva, ki so se obračali do njega. Na sveti večer sem bil še za hip pri njem, izdelanem do smrti, in še tedaj je mislil na nekega rokodelca iz volilnega okraja, ki sem mu ga bil priporočil. Imel je čudovit spomin, da ni pozabil, zlasti ne ljudi iz nižine. Životopise učenjakov, pesnikov, državnikov itd. pač lahko piše posamezen pisatelj, toda življenje Žitnikovo bi se moralo pisati drugače: prijeti bi morali vsi tisti nešteti prosilci izmed našega naroda, ki so se zatekli k njemu in našli pomoč, potem bi dobili majhno sliko o veliki ljubezni njegovi do ljudstva. — Takoj drugo mesto za slovenskim narodom pa so zavzemali v njegovem srcu naši bližnji bratje Jugoslovani: Kakšne krasne članke je pisalo njegovo pero ob času prve balkanske vojne! Vse jih je občudovalo, vse strmelo, odkod zajema pisatelj toliko poznanje razmer. Zdel se mi je, kakor tisti blagi Gregorčičev Bolgar-hajduk, ki z vrh Balkana gleda po svoji nesrečni domovini in narekuje svojo oporoko. Vsaka besedica te pesmi je v Žitnikovem življenju postala meso in kri. — In še tretjo veliko ljubezen njegovo naj omenim — do časnikarskega poklica. Bil je »Slovenec« od tistih prvih let, ko — kot urednik — časih po 14 dni ni prejel nobenega dopisa, niti po dopisnici ne, pa do zadnjih svojih klasičnih poročil iz državnega zbora najzvestejši, najoriginalnejši sotrudnik.

In v zasebnem življenju? Njegovo markantno postavo, njegov klasično izklesani obraz je poznal pač vsakdo. In klasično je bilo tudi njegovo pripovedovanje. V hospicu pri Sv. Duhu nas je bilo v juliju, avgustu časih do 20 gostov, od raznih krajev. Razume se, da v prosti naravi — in pa še v srečnih počitnicah — ni manjkalo snovi za razgovor. Toda kadar je bil monsignor Žitnik ondi in je — časih kar tako mimogrede — začel pripovedovati kaj iz svojega življenja, iz svoje prve mladosti tam iz Zagradca ob Krki, ali iz dijaškega ali tudi vojaškega življenja, ali iz Rima, ali karkoli, je vse s pravo naslado poslušalo; to je bilo vse dramatično, to je vse živelo pred vami. Takrat sem pač razumel, zakaj nam je baš Dolenjska dala Levstike, Stritarje, Jurčiče... Menda pristni Dolenjec od doma prinese s seboj neusahljiv vir humorja in pa lepe slovenske govorce. Oj da so morala tudi ta usta umolkniti! Kaj čuda, če je tudi preprosto ljudstvo monsignora Žitnika neizrečeno rado poslušalo; bil je pač ljudski govornik po milosti božji.

In — last not least — v svojem dobrem srcu je rajnik imel zvest prostorček tudi za naše društvo, za »Danico«. Kadar je imela zborovanje, nikdar ni manjkalo poslanca Žitnika, če je bil le na Dunaju.

In zdaj ga ni več med nami... Ravno, ko je šlo k zatonu nesrečno l. 1913, za Jugoslovane tako črnega spomina, je pojemala tudi rajnikova moč. Njegovo življenje se nam zdi v resnici prava tragedija: srce plamti za blagor domovine, duh ima polno plodnih misli, vse želi imeti ljubljenca v svoji sredi, volilci in mnogoštevilni prijatelji, sam se upira z vso silo boleznim, a nevidni sovražnik v njem deluje noč in dan, dokler ne podere orjaka. Vendar tako plodonosnih življenj med Slovenci ni bilo doslej še dosti. »Danica« bo ohranila svojemu častnemu članu hvaležen spomin.

Dr. J. Fabijan:

Delo za križ.

(Dalje.)

Kljub tej žalostni sliki modernega duševnega življenja brez cilja, brez poti, resnice in življenja, kljub silnim napadom na Cerkev, kljub temu, da so mnogi katoličani premlačni: vendar ne smemo izgubiti krščanskega optimizma in poguma, nasprotno, lahko upamo, da se kmalu vse življenje katoličanov prenove v Kristus. In k temu moramo pomagati tudi mi. Spomin na milanski edikt mora obnoviti ljubezen do Cerkve. Sv. Ignacij ima v svojih duhovnih vajah tudi pravila, »ad sentiendum vere sicut debemus, in Ecclesia militante«, izmed teh se deveto glasi: *Laudare omnia praecepta Ecclesiae animum gerendo promptum ad quaerendas rationes in eius defensionem et nullo modo in eius impugnationem.*¹ To pravilo velja večalimanj za vse, tudi za laike. Braniti Cerkev, braniti njene določbe in njen nauk! Z idealizmom in veselo mislijo na neizpremenljivo, nepremagljivo in vse zmagujočo našo vero se moramo pripravljati, kolikor je naša dolžnost in zmožnost, na vzvišeno nalogo, da ohranimo svojemu narodu resnico in pravo življenje. To delo, in raditega tudi priprava, je dvojno: negativno in pozitivno: razdirati zmoto in ohraniti, širiti resnico. Da se zmota uniči, treba jo je spoznati. Nevarno je pa za nas, tudi nepotrebno, da bi hoteli iti spoznat zmoto k viru, študirati precej knjige in spise brezvercev, dokler nimamo temeljite podlage v pravi filozofiji in znanosti. Malo je Avguštinov, ki bi se skozi zmedo raznih zmot samostalno prerili do resnice. Avguštin jo je moral iskati mnogo let, dasi je imel v srcu silno hrepenenje po njej. Koliko takih, ki hočejo samostojno priti do resnice, se izgubi, ker nimajo nobene opore, nobenega kriterija

¹ *Exercitia spiritualia S. P. Ignatii de Loyola. Versio litteralis, auctore R. P. Joanne Roothaan S. J. Ratisbonae etc. 1911, str. 321 ss.*

resnice; sčasoma izgube še hrepenenje po resnici in utonejo v zmoti za vedno.

Najprej nam je treba zadostne izobrazbe v filozofiji, in sicer pravi filozofiji, ne samo zgodovini filozofije; najprej je treba znati, pravi nekako sv. Avguštin, kaj je stvar, potem šele, kaj so ljudje v raznih časih o njej rekli. Jako malo poznana je dandanes filozofija sv. Tomaža Akvinskega, mnogo nesoglasij bi se rešilo, mnogo več jasnosti bi bilo, ako bi se »*philosophia sensus communis*«¹ nekoliko bolj vpoštevala, »*die nicht nur im glücklichen Einklang mit der gesunden Vernunft und dem christlichen Theismus steht, sondern auch mit der heutigen exakten Wissenschaft wohl vereinbar ist. Das angeblich Veraltete und Gekünstelte ist in Wirklichkeit moderner und lebensfrischer als manche modern gefärbte Theorie.*«¹

Poleg filozofije je pa študij zgodovine in naravoslovja potreben za apologetično izobrazbo. Dobro bi bilo, da bi se akademiki, ki študirajo ta dva predmeta, ozirali tudi na njih apologetično stran. »Vsaka znanost,«² pravi Egger, ima svoje dele, kjer mora biti apologetična.« Zato mora biti naš cilj, predvsem temeljito obvladati predmet, ki smo ga izbrali za svojega, da moremo ločiti pravo znanost od hipotez, utemeljene hipoteze od samovoljnih, apriorističnih mnenj, in tako protikrščanstvo, ki se poslužuje znanosti za svoje napade, premagati s pravo znanostjo in dokazati, da resnica resnici ne more nasprotovati.

Naravno je, da se pri kratkovidnosti našega uma in vsled mnogih ugovorov porode tudi vernemu katoličanu verski dvomi. Zato je treba nekoliko apologetike, ki brani in utemeljuje nadnaravne resnice naše vere. Apologetična literatura je jako velika, bodisi zistematično pisane apologije,³ bodisi spisi o posameznih resnicah. Glavni namen apologetičnega študija je utrditi svoje lastno versko prepričanje, drugi namen pa odpira tudi laiku večalimanj apostolsko delovanje. In to je dandanes zelo uspešno in potrebno. Naj bi se apostolsko delo poživilo posebno letos, ko obhajamo spomin slovanskih apostolov sv. Cirila in Metoda. Apologija dejanja in apostolstvo zgleda je gotovo prvo in najmočnejše, a poleg tega mora biti tudi apologija in apostolstvo govora. Dijak ima lepe prilike delovati apostolsko ne toliko med ljudstvom, kakor v prvi vrsti med svojimi tovariši, enakomislečimi in nasprotnimi.

¹ Esser-Mausbach o. c. I. 12.

² o. c. str. 108.

³ Jako lepo in moderno je pisana že omenjena Esser-Mausbachova apologija. Izšla je v založbi J. Kösel; Kempten und München. I. del I. 1911, II. in III. 1913.

Morebiti je v naših vrstah več takih, ki niso z dušo in telesom naši, ki ne izpolnjujejo našega programa v vseh točkah. Take moramo izkušati pridobiti popolnoma. Koliko jih je izven naših vrst, ki pešajo, dvomijo, omahujejo, tem moramo pomagati, jih dvigniti in jim pokazati pot do resnice. Koliko jih je v nasprotnem taboru, ki so še dovzetni za pametno besedo, za dokaze: te prepričati in jih pripeljati nazaj! Koliko slovenskih mater prejoka noč in dan kakor Monika za Avguštinom. Naša dolžnost je, da storimo, kolikor je mogoče, da sin toliko solz ne bo ostal izgubljen.

Naše delo mora težiti za tem, da pomagamo po svojih močeh širiti duha Kristusovega, ki mora prešiniti vse naše zasebno in javno življenje in izpodriniti duha moderne mlačnosti in omtvelosti. Zato pa moramo najprej svoje lastno življenje pretkati z nadnaravnimi žarki, naravne moči posvetiti z nadnaravnimi, predvsem z živo vero, milostjo in samozatajevanjem. Vsako reformo moramo začeti pri sebi. Nadnaravnih sredstev imamo dovolj na razpolago. Otroško zaupne molitve nam je treba in preproste pobožnosti pri pogostem prejemu sv. zakramentov. Predvsem večje ljubezni do sv. Evharistije tudi v dijaška srca! Pogosto sv. obhajilo vzgaja značaje, katerih tako želimo dandanes. Ako imamo značaje, vzgojene od božje ljubezni do sv. Evharistije, se nam ne bo treba bati nasprotnikov. Koliko bi gotovo vedel marsikdo povedati o neizmerni dobroti sv. obhajila in moči, ki jo je srkal iz njega. Poznam dijaka, da je trem stvarem neizmerno hvaležen, ker so ga obvarovale, da ni podlegel zunanjim nevarnostim in notranjim strastem. V srcu so mu vedno zveneli opomini in prošnje njegove matere. Vselej, ko je odhajal v mesto, je s solzami v očeh stoje na pragu klicala za njim: Na Boga in Marijo nikar ne pozabi! Drugo varstvo mu je dal zavod, v katerem je bival več let. Tretje pa, ki ga je naznotraj izčistilo, obvarovalo in utrdilo, je bila sv. Evharistija. — Naj postane ta »kruh močnih« pogostna hrana mlade duše, ki je obdana od težkih nevarnosti za svoje versko prepričanje in zvesto življenje po krščanskih etičnih načelih. Posebno letos se mora razširiti med dijaštvo in ljubezen do najsvetejšega Zakramenta, ko praznuje katoliški svet desetletnico vladanja Pija X., ki je vsem prvi zgled, kako mora biti vse naše življenje »ignis ardens«, žareče v ljubezni do Kristusa. »Dieser Mann mit seinem starken lebendigen Glauben ist ein Vorbild für eine glaubensarme und glaubenskühle Zeit; mit seinem starken Handeln ist er ein Vorbild für ein Geschlecht, das vor lauter Phrase und Theorie nicht zum Handeln kommen kann; mit seiner innerlichen

Frömmigkeit ist er ein Vorbild für eine Welt von Äußerlichkeit, die so leicht das eine Notwendige vergift, daß das Reich Gottes vor allem in dem Innern eines jeden Einzelnen ausgerichtet werden muß.¹

Ako bi sedanji papež ne bil nič drugega storil, kakor izdal dekret o pogostem sv. obhajilu, bi zaslužil v zgodovini papežev častno mesto. Ljubezen in zvestoba do njega, ki jo hočemo letos posebno obnoviti, pa se pokaže najbolj, ako se izpolni njegove želje in odločbe. Naj bo katoliško dijaštvo apostol te vdanosti in zvestobe. Prope Romam semper!

Katoliški radikalizem mora še bolj zavladati v našem javnem življenju, ne radikalizem boja, ampak radikalizem odločne katoliške zavesti, življenja po naukih katoliške vere in brezpogojne vdanosti do Cerkve. Velika in lepa je naloga, ki jo ima dijaštvo v tem oziru, in velike uspehe lahko doseže. A pogoj lepih uspehov je, da ostanemo edini, da složno in edino delujeta akademik in bogoslovec. Bodimo edini! Znamenje križa nas druží. Isti cilji, ista pota, isti vzori, ista srca! Ako bomo tako delovali, bomo gotovo dosegli tudi, da bo marsikateri moderni človek, ki je izgubil pota, ki je objel zmoto, misleč, da je našel resnico, ki se čuti razočaranega po tem tavanju in ki mu manjka prave opore življenja: našel Njega, ki je dejal o sebi: Jaz sem pot, resnica in življenje!

Dr. I. Ev. Krek:

O jugoslovanskem vprašanju.

Naša »Zora« razglablja jugoslovansko vprašanje. Kdo ne bi bil vesel, da si naša mladina z odločno resnostjo, ki jo odeva ljubki žar mladih, toplih src, išče trdnih tal, ki naj na njih stoječ upre zvedavo oko v našo bodočnost, od katere koprneč upa svoji domovini svobode in kruha? Bolj nego kdaj pa čutimo pri tem vprašanju, da nimamo svojega vseučilišča. Dve panogi znanstvenega delovanja, ki bi nam dali potrebnega materiala za našo reč, bi se mogli razviti le na domačih tleh od domačih mož za domače učence: državno pravno vedo mislim in domačo zgodovino, osobito stik s Hrvati v naši prošlosti. Tuja vseučilišča so v tem oziru ne samo brez koristi, marveč prečesto v škodo. Državnopravni nazori, ki se vcep-ljajo naši mladini, so tam enostranski in služijo vsemu prej, nego resnici. Zgodovine, ki bi usposobila mladeniča na temelju prošlih dni umevati sedanjost svoje domovine in svojega na-

¹ Stimmen aus Maria Laach, 1913, zv. 9., str. 361.

roda in mu zaciljati pota v bodočnost, ne uči tuje vseučilišče. Rudolf Springer deli avstrijske narode v zgodovinsko-politične in brezzgodovinske.¹ Ali ne bi bila razdelitev v narode, ki imajo svoja vseučilišča, in v tiste, kateri jih nimajo, tudi uvaževanja vredna? Ustavnih izprememb ne dela samo revolucija, ne samo politika, marveč tudi veda.

Zato moramo biti tembolj veseli, da naše dijaštvo čuti potrebo znanstvene izobrazbe v jugoslovanskem vprašanju. Politika je praktično delovanje, ki mora izrabljati konkretna dejstva hic et nunc v dosego svojih ciljev. Znanstveno delo pa ne pozna ne danes, ne jutri, ne tukaj, ne tam, marveč ustvarja stalne vrednote, ki zategadelj niso slabše, ker morda na svetovnem političnem trgu nimajo kurza.

Bistveno jedro jugoslovanskega vprašanja je državno-pravno. Odgovori so različni, a vsi so državno-pravnega značaja. Naš politični program ima točen odgovor v zahtevi, naj se vse slovensko in hrvatsko ozemlje v avstro-ogrski monarhiji združi v enoten državni organizem, ki bodi tako samostojen kakor katerikoli drugi državni organizem naše monarhije. Razširjati umevanje tega programa, pripravljati vsestransko, da oživi, je vseh nas sveta naloga.

Državnopravni razvoj naše države kaže tri smeri: zgodovinsko državno-pravno, deželno in narodno. Prva — zgodovinsko-državnopravna sloni na tem, da so se po bitki pri Mohaču (1526) štiri države (Avstrijske dedne dežele, Češka, Ogrska in Hrvatska) združile pod enim vladarjem iz habsburške rodbine. Češko državno pravo temelji na tem, da so češki stanovni dne 23. oktobra 1526 svobodno izvolili Ferdinanda I. za svojega kralja, ravno tako šleski in da so kasneje tudi moravski in lužiški to priznali.² Ogrji še danes izvajajo svojo državno samostojnost odtod, da so dne 16. decembra 1526 v Požunu izvolili Ferdinanda za svojega kralja, obenem pa zatrjajo z Nemci vred, da je bila češka samostojnost z bitko pri Beli Gori za vedno uničena. Tudi hrvatsko državno pravo ima svoj temelj v svobodni izvolitvi Ferdinanda I. na Cetinu, dne 1. januarja 1627. Madjari so po svoji posebni ideologiji šteli in še štejejo Hrvatsko med partes adnexae ogrski kroni in zanikavajo brez vsakega stvarnega vzroka, da bi imela ta izvolitev kak državno-pravni pomen. Začetek naše monarhije je zveznega, federativnega značaja, ki pa dejansko živi samo še v deželah ogrske krone. Kako, je seveda drugo vprašanje.

¹ Prim. Grundlagen und Entwicklungsziele der. öst.-ung. Monarchie. Wien u. Leipzig Fr. Denticke 1906; str. 188.—189.

² Dr. Jos. Kalousek: České státní právo. Praha 1892. Str. 206 nasl.

Deželna avtonomija, kakor slove tehnični izraz, se opira poglavitno na to, da so posamne dežele vsaka zase po svojem zakonitem stanovskem zastopstvu sprejele pragmatično sankcijo. Prvi med njimi je bil hrvatski sabor dne 9. marca 1712. Njegov sklep je vsled tega znamenit, ker se ž njim podvržejo vladarski oblasti »illius nimirum et talis Foeminei Sexus augustissimi Sanguinis Austriaci, qui videlicet non modo Austriae, sed Provinciarum etiam Styriae, Carinthiae, et Carnioliae possessionem habebit, et in modofata Austria residebit«.¹ Graški deželni zbor je pritrdil pragmatični sankciji dne 10. januarja 1720, kranjski 19. januarja 1720, goriški 5. avgusta 1720. Zanimivo je, da je posebej podalo izjavo hebsko (Eger) okrožje dne 23. julija 1721, sedmograški deželni zbor v Hermanstadtu dne 30. marca 1722, in mestni svet na Reki dne 29. novembra 1725. Ogrri so pritrdili dne 17. julija 1722. Eisenmann trdi, da je dejanski temelj dualizmu položen v ogrškem zakonu, ki je ž njim inartikulirana pragmatična sankcija.² Oktobrov diplom l. 1860 sloni na teoriji, da je sedemnajst kronovin tostran in tri onstran Litve pravna podlaga monarhiji.

Z mlado silo so pa jeli vstajati narodi, ki jima prvi dve teoriji nista dali nobenih, ali le v kaki kronovini nekaj pravic. Stopila je na plan misel narodne avtonomije. Zgodovinska državnopravna ideja je pravzaprav dala moč samo Nemcem in Madjarom: oktobrski diplom s svojo deželno avtonomijo je Madjarom vzel predpravico nad takozvanimi partes adnexae — Hrvatsko in Sedmograško. Poljaki, Hrvatje in sedmograški Romani so postali ravnopravni; manjšine v posamnih kronovinah so pa ostale brez varstva. Sem štejemo zlasti Slovence, ki izprva še v kranjskem deželnem zboru niso imeli večine, in Rusine.

Narodna avtonomija je imela že pred l. 1860 svoje zagovornike. V kromeriškem državnem zboru je zahteval Slovenec Kavčič za našo državno polovico pet novih skupin: Češko, Bojohemum (za češke Nemce), Slovenijo, laške Tirole, mazursko Galicijo in rusinsko Galicijo. P a l a c k y, ki se po pravici imenuje oče državne ideje na narodni podlagi, je predlagal, naj se cela država osnuje iz nastopnih delov: Nemška Avstrija, Češka Avstrija, Poljska Avstrija (z Rusini vred), Ilirska Avstrija (Slovinci), Laška Avstrija (z Lombardijo in Benečijo), Jugoslovanska Avstrija (Hrvatje in Srbi), Madjarska Avstrija in Valahija. Sem spada tudi 6. točka v adresi, ki jo je l. 1848 sklenil hrvaški

¹ Dr. Turba: Die Pragmatische Sanktion. Wien 1913. Str. 42.

² Le Compromis Austro-Hongrois. Str. 200 nasl.

sabor na vladarja, kjer beremo: Ker je naravno, da se sorodne narodnosti med seboj privlačujejo, naj se Spodnji Štajer, Koroško, Istra in Goriško spravijo v bližje razmerje k tem kraljevinam (Hrvaški, Slavoniji in Dalmaciji). Ta podrobno izdelan načrt federativne države na narodnem temelju imamo od romanskega prvobornika A. C. Popovici.¹ Zvezne države naj bi bile te-le: a) Nemška Avstrija (planinske dežele, južnozpadna Češka, južna Moravska in trije ob Dolenji Avstriji obmejni komitati: odenburški, eisenstadtski in wisselburški; b) Nemško Češko; c) Nemška Morava in Šlezija; č) Češko z vsem češkim ozemljem nekdanje krone sv. Vaclava; d) Zapadna Galicija — poljska; e) Vzhodna Galicija — rusinska z rusinskim delom v Bukovini in na Ogrskem; f) Sedmograška z romanskim ozemljem na Ogrskem in v Bukovini; g) Hrvatsko — z Dalmacijo, hrv. Istro, Reko in Medjimurjem; h) Kranjsko z vsem slovenskimi pokrajinami; i) Slovaško; j) Vojvodina — srbsko ozemlje na južnem Ogrskem; k) Szeklovska dežela; l) Trentin; m) Trst z laško Goriško in laško Istro; n) začasno Bosna in Hercegovina (načrt je narejen še pred okupacijo).

Rudolf Springer (dr. K. Renner)² zagovarja narodno avtonomijo na podlagi osebnega, ne pa pokrajinskega načela, češ da bi manjšine v narodnih državah ne prišle do svojih pravic in bi bili vsled tega vedni boji. Po njegovem bi se morali posamniki vpisati v narodne matice; na njihovi podlagi naj bi se ustanovile narodne občine. Vse narodne občine enega naroda naj bi se združile v narod, ki bi ga zastopal v vseh šolskih in drugih strogo narodnih stvareh poseben, v svojem delokrogu popolnoma samostojen narodni svet. V vseh drugih rečeh bi odločevala država s svojo organizacijo.

Pregled državnopravnih smeri, ki smo ga tu podali, ponuja sam celo vrsto vprašanj in sili k študiju in premišljevanju. Bilo bi pa popolnoma napačno, ko bi kdo jugoslovansko vprašanje proučaval zgolj s stališča omenjenih teorij. Jugoslovansko vprašanje ni eden izmed problemov, ki zahtevajo rešitve od avstro-ogrske monarhije, marveč je problem sam zase, ki je ž njim najožje zvezana njena usoda, ki je od njegove rešitve odvisen to be or not to be. Z dualizmom ne gre več dalje; država krvavi in hira ob njem znotraj in zunaj. »Skupne stvari« brez vplivne kontrole; delegacije morejo vsako

¹ Die Vereinigten Staaten von Groß-Österreich. B. Eilscher Nachf. Leipzig 1906.

² Grundlagen u. Entwicklungsziele. O. c. Str. 195 nasl. — Synopticus: Staat u. Nation. Wien 1899. — Der Kampf der. öst. Nationen um den Staat. Wien 1902.

iniciativno politiko le zadušiti. Bogastvo, ki ga ima v svojem zemljepisno domala enotnem ozemlju, in še več v darovitosti in telesnem zdravju svojih narodov, spi in čaka, kdo ga dvigne. Notranji boji brez konca, zunaj pa zaničevanje in čakanje na likvidacijo! Rešitev jugoslovanskega vprašanja, ki se ponuja sama po sebi, ki jo Bosna in Hercegovina z vso silo zahtevata, ki je razmerno lahka, pomenja konec dualizma in že s tem od strani glavno moro, ki tlači državo. Dajmo besedo bistroomemu Angležu, R. W. Saxon-Watsonu (Scotus Viator), ki je brez predsodkov z britansko treznostjo proučeval razmere na našem jugu.¹

Duhoviti Anglež imenuje jugoslovansko vprašanje hrvaško-srbsko edinost. V pojasnilo bodi povedano, da odklanja veliko-hrvaško kraljestvo v tem zmislu, da bi bilo tako samostojno, kakor Ogrska ali naša državna polovica,² marveč zagovarja³ nastopno preureditev naše države: Osrednji parlament za

¹ Die Südslawische Frage im Habsburgerreich. Berlin 1913. Meyer & Jessen. Str. VI. — Angleška izdaja je izšla l. 1911. Nemška je zelo pomnožena in tuptam bistveno popravljena. Zgoranji citat je samo v nemški izdaji.

»Daß die südslawische Frage für Österreich-Ungarn eine Lebensfrage ist, wird heute schon allgemein zugegeben; daß sie auch für Deutschland nicht gleichgültig sein kann, dürfte einem jeden Leser dieses Buches klar werden. Die Interessen des deutschen Reiches — sowie auch des ganzen europäischen Westens — erfordern ein starkes Österreich-Ungarn. Ob die in diesem Buch geschilderte Behandlung der Südslawen geeignet ist Österreich-Ungarn zu stärken oder zu schwächen: ob der auf Gewalt und Korruption ruhende »magyarische Nationalstaat« eine verlässliche und dauerhafte Stütze des Dreibundes ist, ob die Umgestaltung des schon ausgelebten Dualismus und die damit verbundene Befreiung der Nationalitäten Ungarns und des kroatisch-serbischen Volkes den Wert der Monarchie als eines Bundesgenossen erhöhen oder erniedrigen würden — das sind Fragen, die ich dem Urteil des Lesers ruhig überlassen darf. Heute genügt nicht mehr die Konstatierung, daß an der Mißwirtschaft im Süden der Monarchie nicht Österreich, sondern die magyarische Oligarchie schuld ist: die Situation erfordert das rasche und energische Handeln eines genialen Staatsmannes. Die Umwälzung am Balkan zwingt Österreich-Ungarn sein gemütliches Tempo zu beschleunigen und mit Volldampf zu arbeiten, um die Versäumnisse der Vergangenheit wieder gutzumachen. Die allernächste Zukunft wird den Beweis liefern, ob Österreich die moralische Kraft besitzt das Problem der kroatisch-serbischen Einheit zu lösen und Ungarn zu einer gründlichen Revision seiner Nationalitätenpolitik zu zwingen, oder aber, ob es seiner historischen Mission untreu, zugunsten der serbischen, bulgarischen und rumänischen Nationalstaaten abzudanken gedenkt. Diese Alternative geht Deutschland besonders nahe an, da es leicht in die Lage kommen könnte, die politischen Schulden Österreichs zu bezahlen.«

² Str. 434 nasl.

³ Str. 441 nasl.

celo monarhijo, ki bi sklepal o armadi, vojnem brodogradstvu, zunanjih razmerah, trgov. pogodbah, financah in drugih najvažnejših vprašanjih. Poleg njega naj bi bili trije vmesni parlamenti: na Dunaju, v Budimpešti in v Zagrebu; obstali naj bi še tudi deželni zbori (17 v Avstriji, 1 na Hrvaškem in 1 v Bosni). Posamni deželni zbor bi pa preminul, kadar bi tričetrtinska večina to sklenila. Glavna pristanišča Trst, Pula, Reka, morda tudi Šibenik in Kotor naj bi bili neposrednje državni s posebnim zastopstvom v osrednjem parlamentu. Tudi glavne železniške proge naj bi bile odvisne le od centralnega parlamenta. V zagrebškem vmesnem parlamentu naj bi bili zastopani tudi Slovenci,¹ o katerih pravi, da je neverjetno iz nujnih strateških in zemljepisnih ozirov, da bi se mogli priklopiti novi jugoslovanski državi,² češ da bi nobena avstrijska stranka ne mogla pritrčiti rešitvi, ki bi Dunaj odrezala od direktne zveze z morjem.³ Sogar die Extremen sihd klug genug die Unmöglichkeit der Durchführung dieser Forderung einzusehen, und es ist sicher, daß selbst wenn der Trialismus in seiner extremen Form durchgeführt werden sollte, die slowenischen Gebiete in das neue Gebilde nicht eingeschlossen werden würden. Ponavljamo, da se te besede morajo prav umeti, da pisatelj odklanja trializem v zmislu treh samostojnih držav po vzorcu sedanjega dualizma in zagovarja opisani kompromis med federalizmom in centralizmom.⁴

Springer stoji osnovno tudi na tem, da se mora razrušiti dualizem, ob katerem ne more biti ne naša, ne ogrska polovica v resnici država.⁵ O Jugoslovanih, ki njihovo vprašanje takrat (1906) še ni stalo tako v ospredju, pravi, da so po dualizmu obsojeni za vedno v politično razčetrtvitev, in da se tudi gospodarsko ne morejo razviti, ker je Hrvaška navezana na kredit potom Budimpešte in v svojem izvozu znatno ovirana.⁶ Združitev zagovarja:⁷ Soll ich noch von den Kroaten und Slowenen reden? Gebt ihnen die Draulinie, wenn ihr die Laibacher und Gottscheer Deutschen eximiert habt (v zmislu Springerjeve na-

¹ Str. 440.

² Str. 2.

³ Str. 433.

⁴ Scotus Viator je že l. 1909 izdal v nemškem jeziku zanimivo knjižico. Absolutismus in Kroatien. Wien. C. W. Stern. V nji poudarja že bistveno vse to, kar v svojem velikem delu na široko razvija, graja politiko rajnega dr. Franka in hvali dr. Mile Starčevića. Dr. Kršnjavi mu je na to odgovoril v članku Scotus Viator über Kroatien v 3. zvezku »Öst. Rundschau«.

⁵ Grundlagen o. c. Str. 204.

⁶ o. c. Str. 205.

⁷ o. c. Str. 239.

rodne avtonomije), vereinigt die vier Stücke der Südslawen, behaltet euch, ihr Deutschen und Tschechen, das Isonzotal, Triest und Westistrien als Zugang zum Meere politisch und wirtschaftlich offen: Was liegt an der Draulinie, wenn ihr die Adria behauptet und die untere Donau gewinnt?

Po tem, kar smo dosedaj povedali, je jasno, da igra značaj dualizma velevažno vlogo pri umevanju jugoslovanskega vprašanja kot avstrijskega problema. Tu sem pa ne spada samo zgodovinsko in pravno poznanje medsebojnega razmerja obeh polovic naše monarhije, marveč v prvi vrsti poznanje ogrske državno-pravne teorije. Dualizem se je preživel in je postal vedna nevarnost za monarhijo ne samo vsled napačne zveze med obema polovicama, ampak tudi zato, ker je ogrska država na temelju svoje državne ideje sama na sebi nemogoča, da se vzdrži. Na Ogrskem so vsi državno-pravni temelji globoko zakopani v stari fevdalni stanovski državi. Vsa njihova politična ideologija zajema tam svojo modrost in se zopet tja vrača. Ustava je samo brezpomemben okrasek, ki nima nobene organske zveze z državno idejo. Zato je tudi vsa politika madjarskih velmož v popolnem protislovju z ustavnim državnim življenjem. Nemško nasilstvo se opira na politično moč, ki jo ima v rokah; madjarsko sloni na »pravu«, kakor ga je povila državno-pravna ideologija. Kdor se mu protivi, ni samo nasprotnik vladajočih mogotcev, marveč »veleizdajnik« in se kot tak kaznuje.

Naravnost smešno je, kako daleč sega madjarsko državno pravo. Dr. Viroszil¹ šteje med aktivne Ansprüche ogrske krone Lužici, Šlezijo, Dolenjo Avstrijo, Moravo, del Češke in Štajersko. Najnovejše nemško delo o ogrskem državnem pravu Henrika Marczali² uči tako-le: Das ungarische Staatsgebiet umfaßt rechtlich, wie unsere alten Staatsrechtslehrer (zlasti Cziraky) behaupten, nicht bloß das faktisch unter der Krone stehende Territorium, sondern auch alles, worauf sie rechtlichen Anspruch besitzt. Über alles, was einmal mit Recht und Fug in unsere Hände geraten ist, behaupten wir unsern Anspruch insolange, bis nicht eine rechtsgültige Änderung vorgeht. Eine solche rechtskräftige Veränderung kann mit gemeinschaftlicher, ausdrücklicher oder stillschweigender Einwilligung der betreffenden Teile bewirkt werden, nicht aber durch Verjährung, denn diese findet unter freien Nationen nicht statt.

Tako je mogoče, da si Ogrji laste Bosno in Hercegovino, češ da so pred stoletji ogrski kralji gospodovali nekaterim delom teh dveh dežel in da se niso nikoli odrekli svojim pravicam,

¹ Das Staatsrecht des Königreichs Ungarn 1865.

² Ungarisches Verfassungsrecht. Tübingen 1911. Str. 29.

ker se v naslovu ogrskega kralja še vedno glasi, da je tudi kralj Rame (Bosne) in se pri kronanju nosi tudi bosanski grb med drugimi kraljevimi grbi. Nič ne dene, da se ogrski kralj imenuje tudi kralj Srbije, Kumanije in Bolgarije in Jeruzalema: Bosna je državnopravno ogrska.¹

Nepojmljivo je, kako se more najti kak pameten človek naše polovice, ki še brani dualizem, našo zvezo s takim državnim nestvorom, kakor je Ogrska. In vendar jih imamo. Državnopravni veljaki po naših nemških vseučiliščih spadajo v prvi vrsti med nje. Še leta 1905. je profesor dunajskega vseučilišča dr. Fr. Wieser branil madjarsko stališče in z njim dualizem v svoji knjigi o avstrijski ustavi.²

Med Madjari se danes že dobe sempatja možje, ki vidijo, da njihova ideologija ne bo držala in se že resno pečajo z jugoslovanskim vprašanjem. Imenujemo zlasti geografa dr. Rezzoha v a s s, ki piše:³ »Hrvatje, Slovenci in Dalmatinci so se že delj časa pečali z idejo jugoslovanske države. Toda to je bil le sen, ki o njem sami Jugoslovani niso upali, da se zvrši. Danes se pa pripravlja pred nami ta reč v konkretni obliki.«

Eisenmann, ki je prvi francoski, tudi za nas zelo poučen veščak glede na razmerje med našo in ogrsko državo, pravi:⁴ »Vplivna avstro-ogrška politika na Balkanu in zatiranje Slovanov na Ogrskem sta dva nezdržljiva pojma. Vplivna politika zahteva, da ima monarhija privlačno silo na balkanske Slovane; in pravo sredstvo za to pač ni kazati jim v monarhiji zatirane in preganjane, marveč zadovoljne Slovane.«

To misel smo slišali zadnje mesece tudi od raznih avstrijskih politikov in Tiszova »rešitev krize« na Hrvaškem je v nujni zvezi z njo. Madjari so jeli računati z Jugoslovani. Vse so pripravljene storiti, da bi preprečili državno samostojnost Slovencev in Hrvatov. Sami tudi jasno izjavljajo, česa se boje. Že imenovani H a v a s s piše: »Avstrijci nočejo toliko uresničiti jugoslovanskega ideala, kolikor oslabiti našo narodno moč. Ogrsko hočejo izolirati od morja, katero ji daje možnost, kadar

¹ Prim. o tem vprašanju dr. Šišić: Herceg-Bosna. Zagreb 1908.

² Über Vergangenheit und Zukunft der österreichischen Verfassung. Wien 1905. Na str. 167 nasl. modruje, naj se Nemci spravijo s Čehi, ko so že zvezani s Poljaki in zvezi z Lahi ni nobene ovire, da bodo dovolj močni pri sklepanju novih pogodb z Ogri. O jugoslovanih pravi značilno za omejeno umovanje političnih problemov: Die Beziehungen der Südslawen, die dann noch erübrigen, sind nicht von solcher Wichtigkeit, daß sie besonders in Frage kommen können.

³ Der Trialismus im Lichte der Geographie (Separat-Abdruck aus dem Földragzi Közlemenyek B. XXXVII. Heft 8-10. 1909).

⁴ La Hongroie et les Slaves, Revue du Mois 10. sept. 1910.

hoče, ustanoviti neodvisno carinsko ozemlje. Na kratko: Zatrei hočejo naš svoboden razvoj in onemogočiti našo gospodarsko neodvisnost. Kakšno vlogo bo imela potlej Ogrska, ko bo brez moči obkrožena, zaprta med Avstrijo, novim ilirskim kraljestvom, Srbijo in Romanijo.«

Zanimiv načrt, kako bi se osladila Madjarom ustanovitev jugoslovanske države, so objavili inozemski listi začetkom leta 1911.,¹ češ da ga hoče izvesti prestolonaslednik: »Po njegovem prepričanju se je dualizem preživel in ne more biti več monarhiji za podlago. Absolutno nujno je, da se ta državna oblika nadomesti z drugo ustavo. Prestolonaslednik je popolnoma za trializem. Po njegovi sodbi se ne more zadržati ustanovitev tretje države poleg Ogrske in Avstrije: ta država bo slovanska v sedanjih mejah naše monarhije. Ustanoviti hoče Veliko Hrvatsko, ki naj bi bila sestavljena poleg Hrvatske iz Dalmacije, Bosne, Hercegovine, Koroške, Istre in Primorja.² Te pokrajine bi štejele same nad 8 milijonov prebivalcev, med katerimi je zelo majhno število Nemcev in Lahov. To ilirsko kraljestvo bi imelo neodvisno ustavo; državnopravna zveza med Ogrsko in Hrvatsko bi se torej morala pretrgati. Da bi Ogrska privolila v ločitev svojega ozemlja od Hrvaške, bi dobila v nadomestilo kot zvezni pokrajini Galicijo in Bukovino, to se pravi namesto dveh milijonov Hrvatov pet milijonov Poljakov.³ Ti dve deželi bi imeli tako razmerje in tisto gospodarsko zvezo z Ogrsko, katero ima sedaj Hrvatska. Poljaki bi bili zadovoljni, toda Avstrijci še bolj, ker bi bili osvobojeni od separatističnega vpliva Poljakov.

To je temeljni kamen bližnje notranje politike prestolonaslednika: Nemški vpliv v Avstriji, ogrska hegemonija na Ogrskem in samostojna slovanska država na jugu, obrnjena proti Balkanu. Na to trojino oprt hoče vrniti monarhiji in dinastiji njun stari sijaj.«

Tem načrtom se pozna, da prihajajo po dolgih ovinkih. Gonnard pravi, da so posneti po izjavah nekega ogrskega državnika, ki je bil o priliki velikega lova v Beczencu v prestolonaslednikovi družbi. Naj bo že, kakor hoče, na vsak način je pot, po kateri naj bi se Ogrji sprijaznili s trializmom, izvirna in izredno zanimiva.

¹ Prim. Quotidiens dne 4. jan. 1911; René Gonnard: Le Trialisme. Paris. Revue politique et parlementaire. 1912. Str. 20.

² Francoski časnikar, po katerem citiramo, imenuje Carinthie (Koroško); brez dvojbe pa spada sem tudi Kranjska in Spodnji Štajar.

³ Tudi tu se kaže pomanjkljivo znanje dotičnega pisca, ki ne vpošteva Rusinov in Romanov.

Dotakniti se moramo tudi rešitve jugoslovanskega vprašanja s srbskega stališča. Najtočnejše je velikosrbski program označen v novémberski številki Review ob Review 1912. V nji je zanimiv članek prof. T. Cvijića z naslovom Genesis of a Great Power¹ (Povstaneke velesile). V uredniškem uvodu, ki v njem pravi urednik, da je odstavke v članku, kolikor se tičejo Avstrije, odobril ministrski predsednik Pašić, beremo: »Po prikloplitvi Stare Srbije in novobazarskega sandžaka se pričinja razvijati srbski problem. Od Avstrije do Trsta, obsegajoč Bosno, Hercegovino, Dalmacijo in del Istre je prebivalstvo dvomonarhije srbsko. Ali se ne more zgoditi, da je Srbija namenjena postati presumptivni dedič velikega dela sedanjega avstrijskega ozemlja?« Dodana je karta² Velike Srbije, ki obsega vzhodno polovico Istre, Trst in vse slovensko ozemlje pod Dravo, Bosno, Hercegovino, Hrvatsko, Slavonijo in Banat poleg povečane Srbije in Črnegore.

V članku Yesterday Great Powers — To-Day Nothing³ (Včeraj velesila, danes nič) beremo: Za Avstrijo ni stališče samo silno, marveč sila nevarno. Navajena v prošlosti gaziti Srbijo in vsa balkanska plemena pod svojimi nogami, je sedaj prisiljena priznati, da ne samo ne more diktirati Belgradu, marveč da more Srbija, v ozadju z balkansko zvezo, razbiti dvomonarhijo . . . Za Avstrijo se balkansko vprašanje razlušči v srbsko vprašanje in s tem vprašanjem ima več nego dovolj dela.

Kakor smo že rekli, so omenjeni odstavki uredniški. Cvijićev članek govori gledé na Avstrijo samo to, da pač ne bo ta delala imperialistične politike v tem zmislu, da bi zasedla Novi Bazar in hotela svoje poti do Soluna. »Mnogo verjetnejše je, da Avstrija ne bo nič silila na balkanski polotok, in da bo po končani vojski zadovoljna s svojimi legitimnimi pravicami na promet in gospodarske koristi. Potlej bo našla realen temelj za stik z balkanskimi državami. Potem me bo dalje nezaupanja in Avstrija-Ogrska bo lahko izkoristila svojo ugodno zemljepisno lego, da pospeši čim najbolj svoje gospodarske in trgovske koristi v balkanskih državah.«

V teh besedah, ki so zapisane v soglasju s Pašićem, ni sledi velikosrbske ideje, kar seveda ne dokazuje ničesar, nego to, da so vsaj za nekaj časa mogoče prijaznejše razmere med našo državo in Srbijo zlasti glede na medsebojni gospodarski stik. Kako je srbsko gospodarsko življenje navezано na monarhijo,

¹ Str. 513. nasl.

² Str. 521.

³ Str. 523, 524.

svedoči razprava vseučiliškega profesorja J. Perića »O carinski zvezi med Avstrijo-Ogrsko in Srbijo«. ¹ Tam zagovarja, naj se čimnajprej osnuje imenovana carinska zveza. Potem pa gre še dalje: »V zadnji analizi bi bila carinska zveza med Avstrijo-Ogrsko i Srbijo korak, da se ustvari Velika Srbija, ki bi obsegala vse zastopnike srbske narodnosti, namreč tiste, kateri sedaj bivajo v Avstro-Ogrski. Ta država, enakopravna z Avstrijo in Ogrsko, bi mogla tvoriti s tema dvema mogočno Zvezno državo. To je trialistična ideja, ki si je začela nekaj let sem delati gaz.«

Pripomniti moramo, da je bilo to pisano l. 1911., torej pred balkansko vojsko, in da je sedaj ta ideja gotovo izgubila mnogo privlačnosti, toda na drugi strani je pa gotovo, da čuvstvovanje za politični razvoj nima trajnega pomena, in da se ob pametni Jugoslovanom prijazni politiki ideja federacije, ki bi poleg sedanje monarhije obsegala tudi balkanske države, lahko okrepi in vsaj deloma tudi realizira. Rešilo bi se s tem tudi romansko vprašanje, ki je danes tako močno, da se ga Tisza kmalu bolj boji, nego jugoslovanskega. Romanski voditelji kažejo pač precej večjo odločnost, nego Srbi na Hrvaškem, ki so zdaj uklonili svoj tilnik unionistični ideji in s tem zatajivši idejo jugoslovanske samostojnosti naredili globok poklon madjarskemu imperializmu.

V rokah imamo knjižico »Program Srba u Monarhiji i Aneksija Bosne-Hercegovine«. ² V nji se zagovarja ideja hrvatske države v okviru monarhije in pravi, da »samo ovakav je program izvađiv, samo ovakav je program realan, jer se ne temelji na nikakovim utopijama«. ³ Nič mu ni na tem, da ima hrvatsko ime prvenstvo; trdi, da bi ne bilo za Srbe škode, ko bi v hrvatski državi celo srbsko ime prenehalo. Citira »Glas Crnogorca« l. 1897, ki je pisal, da bi bila samostalna Hrvatska »najpouzdaniji odpor protiv valova tuginštine, što prijete sada preko nje izloženijem srpskijem zemljama«. Take misli so seveda danes po žalostnih dogodkih na Hrvatskem in po zmagoslavju v Srbiji težko mogoče, pojavile bi se pa brž, ko bi se avstrijskim jugoslovanskim pokrajinam dala samostojnost in svoboda.

Ob času, ko je bila pisana omenjena knjižica, se je pojavilo gibanje pod imenom Avstroslovanstvo. Avstrija naj se prerodi, da dobi tudi v svoji javnosti pretežno slovansko lice. V tem

¹ L'Union donanière entre l'Autriche-Hongrie et la Serbie. — Mouvement économique 1. jan. 1911.

² Napisao Srbin katolik. Mostar 1908.

³ Str. 33, 34.

oziru je izšla od prof. V. M. Volodimirova znamenita knjižica z naslovom »Neoslavizem in Avstroslavjanstvo«,¹ ki v nji pisatelj dokazuje, da se slovansko vprašanje brez avstrijskih Slovanov ne da rešiti, in zlasti lepo² govori o Hrvatih in Slovencih, se čudi njihovemu ozemlju, hvali njihov narodni značaj in kulturo ter poudarja njihov pomen. »Hrvatska z Dalmacijo in Slovenijo so edine slovanske zemlje, ki leže ob blagoslovljenih bregovih toplega jadranskega morja. Te slovanske straže so najdragocenejšega pomena za slovansko bodočnost; to pa ravno dela njihovo stališče težavno in to mora izzvati od naše strani in od strani drugih Slovanov vedno skrb zanje in pomoč.« Volodimirov odločno zagovarja ne samo upravičenost, nego s slovanskega in celo s specifično ruskega stališča avstroslovansko politiko.

Gajo Radunić piše v knjižici »Oživotvorenje«,³ kako je ravno sedaj treba z vsemi silami zastopati stari hrvatski državopravni ideal samostalne Hrvatske, ki bi v nji imeli mesta tudi Slovenci pod habsburškim žezlom. »Slovenci naša braća u Kranjskoj, djelu Štajerske i Koruške te u Gorici i Gradiški vide u našoj borbi i svoj ideal. Oni vide, da ostvarenje starog hrvatskog kraljevstva, koje je bilo i prije i njihovo, nije nego i njihov ideal, pak stoga mi opažamo, da naša braća u tim zemljama kao jedan čovjek jasno i bistro teže za oživotvorenjem hrvatskoga državnoga prava, i oni žele, da budu djelom tog starog slavnog kraljestva, kao što su i negda bili njegovi najbolji saveznici.«⁴

Ali je to res? Ali je to danes še v polnem obsegu res?

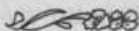
Moje vrste imajo namen razgrniti jugoslovanski problem v takih konkretnih oblikah, da se iz njih da posneti, kje je treba še temeljitega duševnega dela, in da si priborimo potrebno jasnost, in da postanemo sposobni vzgojiti v narodu zmisel za njegovo samostojnost. Predmet je tak, da se da povedati marsikaj samo med vrstami, če se neče zaiti na pušto polje banalnih političnih deklamacij. In tega se bojmo!

¹ Tipografija Birževija Vjedomosti. Santpetersburg. 1909. Jasna argumentacija te knjižice je sposobna marsikoga poučiti, ki zdaj morda v dobri veri imenuje izdajalca slovenskih interesov vsakega, kdor hoče »v okviru monarhije« rešiti naše vprašanje.

² Str. 12. 13.

³ Hrvatska štamparija u Splitu. 1911.

⁴ Str. 25.

Fr. Koblar:

Katolicizem in literatura.

(Dalje.)

(Ref. na dijaškem zborovanju ob priliki katoliškega shoda v Ljubljani.)

Prehiteli smo svetovno literaturo katoliške ere v hitrih skokih samo zato, da moremo kratko napraviti par konkluzij.

Katoliška literatura kot taka obstoja, in sicer kot literatura izključno verskih motivov, ki so pa zahtevali silnih talentov, in ti so v svetovni na vrhuncu, a prav zato osamljeni, da pa je zmožna katol. literatura ustvariti in preživeti daljšo ero, in to tam, kjer so dani pogoji katoliške edinosti, nam dokazuje Španija v 17. stoletju. Katoliška literatura je padala ali pa se dvigala s Cerkvijo, in sicer je cvetela tam najlepše, kjer je bila v živem stiku z njo. Do reformacije je bila Evropa eno — ena je bila tudi pot poezije, vsi literati so bili katoliki, čeprav so blodili. Katolicizem pa je opešal tudi v literaturi tam najprej, kjer se je vdal kompromisu.

Da pa literatura ni šla vedno za Cerkvijo in njeno močjo in da je v gotovih slučajih zrastle iz sebe, da se je navdušenje rodilo iz umetnikov samih in da so celo ti rešili katolicizem, nam dokazujeta Tasso in Chateaubriand.

Katoliški literati pa so si stavili tudi silne naloge s tem, da so jemali snov iz religije. Te naloge pa so tudi vsaj po človeško zmogli — nekatoliki so jim podlegli, kakor sta podlegla Milton in Klopstock, a tudi ti so težko ali pa nikdar rešili svojo nalogo enotno in brez disharmonije.

Dokaz pa, da je človeška stran v literaturi silnejša kakor izključno religiozna, nam je silen vpliv filozofije. Enako in več je filozofičnih problemov v literaturi kakor verskih; filozofija pa je navadno imela Cerkvi nasproten vpliv.

Vprašanje narodnosti in katolicizma v literaturi je sila zamotano. Cerkvini jezik je bila latinščina, latinščina pa je bila tudi splošno znanstveni jezik in več kot Cerkev je grešil humanizem.

Misel posameznikov je bila, da so začeli pisati v narodnem jeziku — katolicizem pa nasprotno v narodnem značaju ni nikoli in nikjer škodljiv, nasprotno vidimo, da dela mnogih katoliških literatov v Italiji širokih mas niso prešinila zato, ker so bila pisana preopolzko, španski literati pa se odlikujejo po strogi nrvnosti. — Končno pa nam literarna zgodovina priča, da so vsa klasična dela krščanske ere, tudi nekatoliška. obdelavala splošnočloveške predmete in katolicizmu bistveno nikjer ne nasprotujejo.

Preostane nam samo še sedanjost, oziroma polpreteklost — čas teorij in bojazni za katoliško literaturo. Poezija je do današnjih dni samo hodila svojo pot, pravila so se ji sicer merila, splošno pa se ni nikdar govorilo o religiji v nji, kajti čim bliže njenemu začetku ji sledimo, tembolj religiozna je bila. Nekaj časa je kot predmet izginila — zato so rekli, da ji sploh ni več mesta v resni, čisti literaturi. Danes ni več velikih dejanj, močnih verskih nagibov ni, kajti Cerkev sama ne nastopa več kot silna zunanja moč. Katol. predmeti kot taki so že predelani, tudi če bi jih današnji preutrujeni čas zmogel. Eposu se današnja doba smeje, drami pa katol., ozir. verske snovi res niso srečne. — Calderon je svojim junakom dal razvoj v tem, da jih je poveličal iz trpljenja, današnja doba pa je tudi romantiki diametralno nasprotna. Nehote se tu marsikomu morda stoži po srečni dobi srednjega veka, ko je bila Cerkev mogočna in imela mogočen vpliv na literaturo. Umetnost je otrok svojega časa. Današnja kultura je bolj nestalna kakor kdaj, današnja duša je tako polna hipotez in teorij, da sploh težko govori, in današnji čas tudi hoče iz te nestalnosti silnih ljudi, Wallensteinov, ki se dvigajo na nestalnih tleh, da tem mogočneje padejo. Današnja doba ni prijazna niti indiferentnemu klasicizmu, tihemu artističnemu premišljevanju, hoče trenutkov, a niti teh enotnih, temveč razdvojenih samih v sebi. Umetnost pa je otrok današnjega časa tudi v toliko, da pokaže, da ni zvest otrok, da ni ogledalo kulture, temveč njen del, da je ne prežvekuje, ampak jo tudi ustvarja, in da se lahko razvije samostojno.

Temelj umetnosti kakor literaturi je uganka osebnosti. Umetnik dobi od svoječasne kulture nagibe ali ovire, osebnost pa je oni medij, skozi katerega gre vse — in še bolj kakor otrok svojega časa je umetnost otrok večnih idej. Tu pa je tudi odgovor vsem onim, ki se boje za katolicizem v literaturi, oziroma hočejo ustvariti novo katoliško literaturo. Današnji čas je že pokazal, da katolicizem, ozir. krščanstvo iz literature ne more izginiti. Najsi sta zunanji boj in moč Cerkve izginila, ta boj je postal dandanes notrajen, boj duše s seboj je bolj kompliciran in literaturi tudi katoliški bolj ugoden kakor srednjeveške vojske. Verlaine na Francoskem je padal in pal v poltenosti, a najlepše pesmi je napisal, ko se je dvignil v katolicizmu, Maupassantovemu in Zolajevemu naturalizmu stoji nasproti mistik Huysmans in vrsta izpreobrnjenih, Datumuziju v Italiji Fogazzaro, Brandesovi šoli na Danskem je napovedal boj njen lasten učenec Jørgensen in postal eden najlepših cvetov današnje dobe, — vse in povsod sama mistična navdahnjenost, poglobljenje katoliške duše vase. Jezuit Coloma na Španskem je postal sve-

toven in na Nemškem so se katoliki organizirali in hočejo izključno katoliško literaturo, ki pa ravno boleha na svoji romantični maniji.

Gre samo še za načelo — o današnjem gibanju ustvariti takozvano katoliško literaturo. Odveč so teorije — samo eno, da je gotovo, da bo tista katoliška literatura, ki bo hotela biti tendenčno katoliška, padla. Umetnost je res toliko avtonomna, da ima lastne zakone, ki ne trpe tudi lepe tendence, ako presega njene zakone, taka katoliška literatura bo plehka. Možnost pa je oživiti — in to se tudi mora zgoditi — oziroma ustvariti novo katoliško, a ta ne bo nikdar okvir gotovih predmetov in kompleksa idej ali države, zato bi bilo treba nekdanjega svetovnega reda, — treba je današnje življenje prepojit s katoliškim duhom, treba je resnih umetnikov katolikov in potem bodo vedno šele posamezniki in ne šole — potem bomo imeli moderno literaturo katolikov. In to naj bo naš ideal. V tem oziru ima čisto prav sicer preostri Kralik, ki pravi: »Če hočemo res kot katoliki kaj doseči, potem moramo kot katoliki imponirati. Imponirati pa se tudi pravi iti v življenje in ga mirno, brezobzirno, resno v zmyslu svojih načel reševati. Če svetovna, tudi katolicizmu sovražna kritika prizna prvenstvo onim, ki so umetniško zmogli velike izključno verske snovi, bo morala nekoč priznati vsaj enakost onim, ki so segli v realno življenje in ga zvesti svojemu prepričanju objektivno motrili. Mi moramo pokazati, da obsežemo celo življenje, da katolicizem ni inferioren del življenja, temveč edino pravo življenje.«

Končno še praktično vprašanje. Ne to, ali odgovarja število katoliških literatov onemu nekatoliških, ne ali dosega katoliška kvaliteta nekatoliško — to je že odgovorjeno vprašanje, gre le za to, ali zadostuje število katoliških umetnin potrebi katolikov. Moramo vzeti ne z našega, temveč s splošnega stališča. Ako se dela za brezversko kulturo, za kulturo posameznih konfesij, zakaj bi morali katoličani sodelovati in pospeševati nevtralnno kulturo in umetnost. Mi jo bomo sicer priznali, a odklonili kot za nas nepravo. Izključno katoliških literatov je danes res malo, vendar pa več kot se nam zdi. Katoliški literati so vsi oni pravi pesniki, ki so rojeni kot katoliki in niso prišli v nasprotje z vero, ampak so lepo in resnično tudi lepo obdelali. Niso pa tisti, ki sodelujejo pri nasprotnih časopisih, ki pridejo v nasprotje z moralo in ki omalovažujejo ali celo zaničujejo katolicizem, najsi se imenujejo sami katolike. S tem, da pridam še eno, je rešeno vprašanje tudi slovenske katoliške literature, namreč k naši narodni literaturi spada tudi vera, ki je pravi slovenski literat ne more prezreti, pa tudi ne zaniče-

vati — ker takrat se je izneveril narodu — gojimo in resno podpirajmo svoj naraščaj, ki je na pravi poti, to bo tudi prava slovenska katoliška literarna bodočnost.

To je samo kratak načrt, ki mu manjka poglobitve in jasnega rezultata. Poglobitev bi zahtevala življenskega dela, kakor je bila Schleglova literarna zgodovina, le da ne bi smela stati v nikaki literarni struji, vprašanje pa rezultata še ne more imeti, kajti ne stojimo, temveč gremo z njim v prihodnost.

Svetovna literatura pa gotovo ne bo nikdar in ne more biti ena, niti posameznega naroda, kakor je bila ena ona izvoljenega ljudstva, ki je pa bila samo zato enotna, ker je bila navdihnjena od zgoraj in ima v teku tisočletja le en predmet — Boga stvarnika in človeka njemu podobnega. Moderni človek pa je kakor Verlainova duša, ki jo kliče Bog z ljubeznijo, a odgovarja:

Preveč, Gospod! Ne, ne upam. Jaz
da bi ljubila Tebe? Ne, vsa trepetam, ne upam,
nočem; nevredna odpovem se ljubezni
roži, tvoji jezi kljubujoč.

A. Z.

Nekaj misli za časa katoliškega shoda.

Dr. Capuder je končal svoje predavanje na občnem zboru Leonove družbe sledeče: Končam! Za bodočnost veljaj: mirno znanstveno delo, podpirano od vseh slojev katoliškega slovenskega naroda za celokupno kulturno povzdigo, to bodi prvo in glavno; drugo pa — seveda s pomočjo znanstva¹ — najodločnejši odpor proti vsem nakanam »svobodomiselstva«.

Besede zlata vredne, ker smo se že navadili podcenjevati znanstvo in nevarnosti, ki nam pretijo ravno od znanstva in ker se raje pečamo z organizacijo, ki ne zahteva prevelikega duševnega dela. Ne navdušujmo se pa za organizacijo radi organizacije same, t. j. ker smo spoznali njeno potrebo in njen obstoj, ampak radi lepšega, ker je to moderno. Saj pravijo, kar je novo, vleče. In v takem času so gori navedene besede kakor poslanica z neba, ki se jih vsak resno misleč človek mora razveseliti in izprevideti, da ne pridemo s samo organizacijo daleč, ako je ne podpirajo razni znanstveniki s svojimi spisi. Ne zadostuje, ako napravimo tupatam kako predavanje, ki je pa morda prepišemo iz kake knjige ali brošure, ako skličemo občni zbor ka-

¹ Moja opomba.

kega društva in ako »špogamo« na teh dolgočasne govorance. To ne zadostuje, treba je, da se prej sam dobro podkuješ v tej ali oni stroki, da se sam izобразиš in da podajaš potem drugim, kar je zrastle na tvojem zelniku in ne na drugem, ker pomniti moraš, da trka tudi na naša vrata vedno odločneje in močneje socializem in svobodomiselstvo s svojim odločnim klicem: Proč od Cerkve. Vsa ta gibanja so prišla že tudi do nas, kakor pride sploh vsaka stvar post tot discrimina rerum, in hoče vse naše javno življenje in ves naš družabni red kar čez noč izpremeniti. Pomni pa tudi, da prodira tudi pri nas vedno globokeje v maso ljudstva želja po izpopolnitvi svojega znanja. Ljudska šola ne zadostuje več, ljudstvo hoče tudi kako drobtinico z bogate mize znanstvenikov in zato sega po takih knjigah, ki jih dobi. Dobi pa prav gotovo ne katoliških, poljudno spisanih razprav. In to vsled tega, ker se nihče za to ne briga, ali pa ako se že briga, ne more, kakor bi hotel. In ob tej priliki bi rad vedel, koliko naših dijakov se peča resno z znanstvom ali pa z drugimi sodobnimi vprašanji. Mislim, da ne mnogo. In to v tako resnih časih, kot se ravno sedaj v njih nahajamo. Vsi svobodomiselci cele zemlje se zbirajo in snujejo skupen napad na Cerkev, mi pa držimo križem roke in si mislimo: bo že kako, saj ni tako hudo! Ako pa pogledamo k nam nasprotnim dijakom, bodemo videli, da delajo razdeljeno, t. j. vsak vzame eno stroko in se v dotični stroki tudi izobrazi. In tako se je zgodilo, da nima naše znanstvo več tiste moči kot nekdanj in da rapidno propada »Zora« in z njo vred tudi vse naše znanstvo. Pravega znanstvenega dela ni več med nami, zato je začelo nasprotno znanstvo dominirati nad našim in si je pridobilo tudi pri nas veliko simpatij, da prodira celo vedno globlje v nas, v naša srca in si jih hoče osvojiti.

Ker je torej nevarnost velika, da izgubimo z našo indolenco vse, kar imamo sedaj in kar so drugi le s težavo in naporom pridobili, bi bilo dobro in koristno, da bi se začeli vsaj sedaj ob 11. uri zanimati za ta pereča vprašanja, da nas takrat, ko vzvalovijo z vso močjo nad nas, ne dobijo nepripravljenih. Naš narod je sicer veren, kot malokateri, a ne smemo misliti, da se raditega ne navzame kakih novotarij, ne morda raditega, ker je o tem prepričan, ampak ker se mu zdi lepo, ker je novo. Zato ne delajmo si iluzij in ne govorimo, da ne pride pri nas nikdar do nevere med ljudstvom, ker je na več krajih že prišlo.

To je eno, drugo je pa sledeče: Neko nevarno gibanje se je začelo povsod za naše voditelje. Začel je namreč povsod na vseh krajih in koncih radikalizem. Goriška je pokazala pot in sled smo videli tudi na zadnjem katoliškem shodu. Omnia restau-

rare in Christo, vse prenoviti v Kristusu s katoliškimi načeli tako, da se res vsakdo vživi v ta načela in jih skuša prakticirati tudi v življenju. Slišali smo govor, v katerem je napadal govornik takorekoč klerikalizem, t. j. take, ki so le po imenu katoličani, medtem ko se pa nahaja morda v njih srcih nevera. In ta radikalna smer je zadobila že mogočne korenike. Poslušajmo le, kaj pravi »Čas«: »Katoliško načelo je najvišje in najpopolnejše pravno in pravno načelo. Katoliško načelo ni le za parado ali za politično etiketo, ampak princip vsega življenja. Kdor je v politiki naš, a ni naš po notranji katoliški zavesti, ta ni naš.«¹

Katoliško-narodni smo, pravijo naša pravila in naše glasilo. V resnici pa nismo ne eno, ne drugo, ampak smo le privesek klerikalne stranke. Katoliški nismo, ker ne pokažemo skoro nikjer svojega prepričanja, ampak gledamo vedno na družbo, na druge, kaj ti porečejo, ali napravijo. Praktičnega krščanstva je malo med nami. Videl boš dijaka, o katerem si prepričan, da je veren, a tega ne pokaže na zunaj, ker se boji ljudi. Vrzimo tedaj raz sebe tisto strahopetnost in pokažimo se svetu, da smo res katoličani in ne kaj drugega.

Narodni smo tudi na papirju, v srcu pa ne. Malo dobiš takih, ki imajo res skrb za obstanek naroda, veliko več pa takih, ki igrajo s tem svetim čuvstvom, ljubeznijo do lastnega naroda in skušajo na tak način imeti kake dobičke. Narod in delo za narod imajo le na jeziku, v resnici pa gledajo samo na svojo korist. Drugi bi morda radi kaj delali, ali to je herezija paganškega izvora in ne prija katoličanom. Res je to. Kristus je veleval: Ljubite se med seboj! ampak dokler bodo nemški katoličani in duhovščina tako šovinistični, kakor do sedaj, moramo tudi mi napeti vse moči, da se ubranimo tega navala. Mi se borimo za sveto stvar, medtem ko nam oni hočejo ukrasti to, kar nam gre po božjih in človeških postavah.

Lep zgled ljubezni do naroda nam kaže sv. Pismo: Tiste dni sem videl Jude, ki so azoške in amonske in moabske žene jemali. In njihovi otroci so govorili napol azoški in niso znali govoriti judovski; in govorili so jezik obeh ljudstev v vse križem. In okregal sem jih in preklel, in otepel sem nekaj mož izmed njih in jim izpulil lase.²

Tako sv. Pismo in ako pogledamo na naravno pravo, moramo reči: Vsak človek ima pravico do eksistence, do življenja in tako tudi vsi narodi, najsibodo veliki ali majhni. Nihče ne sme drugega oškodovati in zatirati. In ker ima torej človek pra-

¹ »Čas«, 1913, str. 389.

² Neh. 13, 23—25.

vico do življenja, ima obenem tudi pravico, da se brani, ako je napaden. Mi smo napadeni in zato se smemo, da, moramo braniti proti prodirajočemu nemštvu.

Pa ali se ubranimo temu navalu? Mislim, da ne, ker gre večja kulturnejša sila nad nas kot smo mi, in drugič tudi radi tega ne, ker se sami med seboj koljemo. Že to napadanje od obeh strani škoduje zelo stvari. Nemci, ki so osemdesetmilijonski narod, delujejo po narodno-obrambni družtvih skupno, akoravno so različnih veroizpovedanj in strank. Pri njih velja načelo: *Getrennt marschieren, vereint schlagen*. Mi pa, ki smo komaj poldrugimilijonski narod, si lahko privoščimo kar dve narodno-obrambni družtvi, ki se nikakor med seboj ne podpirata, ampak celo razdirata, kar je eno ali drugo dobrega storilo.

Nekateri idealisti sicer trdijo, da se nam ni treba bati za bodočnost in pravijo, da smo dovolj močni in krepki in da ima naš narod tak značaj, ki mu gotovo pomore do boljše bodočnosti. Pravijo tudi, da si klešemo sami zgodovino in da se nam ni treba bati ne nemškega kapitala, ne nemške kulture, ker premaga moralna sila našega naroda kapital, zlasti ako isti služi nemoralnim namenom za ugonobitev drugega naroda.

Živio idealizem! Čakajmo torej, da premaga in zapodi moralna sila Nemce nazaj. Uživajmo le ta idealizem, navdušujmo se pri vinu in veselicah za narod in v kratkem se začnejo Nemci umikati na vsi črti in morda doživimo še kdaj tisti srečni dan, ko ne bode na vsem Koroškem nobenega Nemca.

In za takim narodnim delom pride navadno na vrsto tudi naše razmerje do Hrvatov. Medtem, ko se ideja o združenju s Hrvati vedno bolj širi in dobiva že tudi med ljudstvom mogočne korenine, držimo mi roke križem in se navdušujemo za vzajemnost. V čem obstoji pa ta vzajemnost, ne vem, morda v tem, da jih vabimo na naše prireditve v Ljubljano, ali pa morda v tem, da zapojemo tuptatam pesem »Slovenac i Hrvat«. Nekateri trdijo sicer, da obstoji ta vzajemnost na gospodarskem polju. Čehi pošiljajo denar k nam, a mi k Hrvatom. Prav je sicer, da dobi tudi naš denar kje svoj trg, ampak s tem ni še vse rečeno, kakor ni tudi še vse rečeno, ako pravimo, da smo s Hrvati en narod, ene vere, ako pa delujemo drugače. Slišal sem namreč, da je duhovščina na Kranjskem sploh proti večjemu zbližanju s Hrvati. Na Kranjskem se nahajajo v osrčju Slovenije in ne čutijo take potrebe po združenju kot mi na periferiji.

Zadnji katoliški shod bi nam moral pokazati tudi na to stran direktive, a na vsem shodu je bilo jako malo govora o

tem, kvečjemu, da smo peli »Liepa naša domovina«. Hrvaško-slovenski katoliški shod je bil, a si zastonj iskal znake tega. Hrvatje niso posečali naših predavanj, kakor tudi mi njihovih ne in mnogo Hrvatov je šlo razočaranih iz Ljubljane, rekoč: Tudi tam ni vse zlato! Kaj te besede pomenijo, ne vem, a prav gotovo vem, da so si predstavljali ta katoliški shod vse drugače, kot je bil v resnici. Mislili so namreč, da bode to tudi obenem velika jugoslovanska manifestacija. Pa ako pregledamo vse natančno, vidimo, da ni bila ne jugoslovanska, ne slovenska manifestacija, ker je bilo jako malo narodnega pri vsi stvari, seveda izvzemši narodne noše in govor g. dr. Brejca.

To dvoje je pustilo v meni trajne sledove, a drugo se je takoj razpršilo kakor jesenska megla, kadar zapiha sever. Name je napravila vsa stvar vtis, kot da hočemo pokazati enkrat vso našo moč in zadati s tem našim nasprotnikom zadnji udarec.

Te misli so se mi rodile za časa katoliškega shoda. Ako je imel kdo drugačne, ga prosim, da mi dobrohotno odpusti.

Dalmata.

Ljudje iz mase.

(Gl. Foerster, »Lebenskunde«, str. 193.)

Želja je med nami, da bi kdo napisal kaj sličnega. Pravim, dokler nimamo sami boljšega, nam je dovoljeno predstavljati.

Kdor je videl Foersterja na katedri dvorane tolikointoliko-krat in čul naglas, si bo pač vedel razložiti, zakaj sem izbral ta odstavek; drugi bodo razvideli iz vsebine.

Slovenim torej:

»Veste, da ljudi lahko delimo različno — n. pr. po polti, po lobanji, po jeziku in veri. Moremo jih pa deliti tudi še po mnogih drugih znakih, n. pr. po njih volji. Potemtakem se ločijo ljudje v dve vrsti: ljudje iz mase in samostojni ljudje. Obe vrsti opazujete lahko razločno že v šoli. Ljudje iz mase, to so tisti, ki vse ponovijo in so pri vsaki mačji procesiji, četudi jim pravi tiho notranji glas, da ni nekaj v redu. Niti poguma nimajo, da bi ubogali ga, kajti boje se smeha ljudi, raznih nerazumevanj in zavijanj, ki so v svojem nasprotju sama sebi napoti. Kdor se kjerkoli razločuje od mase, se mu masa čudi, smešen je — zato pomeni beseda »čudak« smešno človeče. Morda se razločuje od mase iz prav resnih in zdravih vzrokov, lahko je celo v dobrobit mase, da je kdo na svetu, ki ni povsod zraven in

ne odobruje vsega, kar dela večina. Masa pa vedno zelo zelo zameri, če kdo ne gre ž njo; čuti grajo in raditega priredi smeh. Pač bi ne hotela vendar priznati, da je sam osamljen modrejši, zato ga smeši in pravi: čuk je.

Posledica je tudi: težko biti sam pa tako malo jih ima moč, da bi ostali zvesti svoji lastni misli.

Pač poznate zgodbo o Petru, ki je zatajil trikrat Gospoda, preden je zapel petelin — bil je pač takrat še prešibke volje, da bi rekel sovražnikom in sramotilcem: »Da, spadam v njegov krog, kar se zgodi njemu, naj se meni.«

Tako zataji dannadan mnogo ljudi svoje boljše prepričanje, ker se boje zasmehovanja raditega in preganjanja — to začne že na šolskem dvorišču.

Pa pride dečko v šolo s čisto dušo in ima trden sklep, da ne bo govoril niti naredil kaj nespodobnega. Žalibog je ravno v njegovem razredu moda nesposobnih govoric in šal: ker se noče smejati, in se sam ne vpiše med sotrudnike, ga začno janzekovati in sramotiti. Pa je družabna živalica, pa si misli: »Kdor se z volkom brati, tuli kot volk.« — Da, ker celo stremi, da bi se prav priljubil, izkuša prekositi druge in ima vedno velik krog smejal okoli sebe.

Pa imate človeka iz mase. Odpora nima. Tako je kakor pri influenci: če gre skozi mesto, ostanejo nedotaknjeni mnogi, druge pa priklene na bolniško posteljo — nimajo odpora proti glivicam.

Umazano govorjenje je v vrsti influenc, dušni katar, ki roma od časa do časa skozi šole in išče one, ki nimajo v sebi odpora.

Taki padejo in omagajo — drugi samostojni fantje gredo trdno in varno skozi lazaret, da obolele lahko zdravijo, ne da bi se sami nalezli.

Vzemimo drug primer:

Deček, ki ne gre slep skozi svet, ki ne zna samo opazovati salamandre in hrošče, temveč tudi življenje in trpljenje človeka, tak deček ve, kako trpi učitelj, če ne more vzdrževati miru v razredu. Koliko učiteljev umre prezgodaj, ker jih umori večna jeza in razburjenost.

Pa pride takov dečko v razred, ki ima velik halo, če se more zabavati z vsemogočim motenjem miru in tako dražiti učitelja. Ako je dečko človek iz mase, bo v kratkem tudi sam tak in si mislil: zabraniti ne morem pač — zakaj bi se pa ne zabaval? — In zakaj naj zaigram milost v očeh razreda? — Rekli bodo: samo da se prilizujem učitelju. — Če je pa samo-

stojen človek, ki se ne pusti okužiti po tem, kar drugi delajo, ampak ima pogum, da ostane zvest notranjemu glasu in stoji sam, — no, potem veste, kaj bo storil.

Rabil sem prej pregovor: »Z volkovi volk«. To je tako praktična pomožna beseda ljudi iz mase. Vsemu robotemu in opustenelemu govorjenju se mora privoliti, pripomoči klepetanju in vsemu grdemu, krepko se mora premagati, če drugi ne vzamejo resnice in poštenja ravno tako pri čisti meri. — Da nas drže namreč sebi enake: drugače, drugače pa nas požrejo volkovi. — Veliki veliki strah pred volčjim žrelom in želodcem — ta naj bo torej naš vodnik skozi življenje!

Kdo bi še rad živel potem?

Res, če bi ta-le pregovor vladal svetovno zgodovino, potem bi res ne bila mnogo več kakor zavijanje volkov. Ne bilo bi prav velikih, na katerih bi se srce radostilo — Kristusa bi ne bilo, niti Pavla, tudi ne modrih starega veka in Indije in tudi plemenitih ljudi nove dobe bi ne bilo. Garissona, osvoboditelja sužnjev, bi ne bilo in tudi drugih ne, ki so stali trdno proti vsemu tuljenju obrekovanja in krivične obtožbe, ki so ostali svojemu spoznanju do konca zvesti in so pokazali vsem slabičem, da si končno tudi volkovi ne upajo tuliti, če človek ostane trden v železni zvestobi do samega sebe. Raditega vam dam mesto pregovora o volku drugo močnejšo besedo, ki se glasi: »Svet suče možé.«

Tako Foerster. Greh je še kaj reči, sicer pa —

Vas vidim, kako dvigate prste in roke:

»Δὸς ποῦ στῆ!«

Stopi vsak na svoje rame! — Moj odgovor.

Za odgovor plačilo — jaz Vas vprašam:

Ali ste šli že z godbo po mestu ob bakljadi?

Že vem! — Kdor je šel, ima izgovor:

»Ali ne trpi tisti, ki je ostal sam, na megalomaniji?« —

Prav! — Tudi megalomanija je bolezen mase; cesta skozi življenje ima kraj na levi in na desni.

»Ali ni nevarno, da padeš sebi z ramen, če sam sebe ne-seš?« —

Ne! — Ker paziš že začetka pod lastnim bremenom, da greš po sredi; če padeš, odleti samo tisti na ramenu pod cesto! — Prav mu je, saj je sam sebi na poti.

Občni zbor »Slovenske dijaške zveze«. (Konec.) — Primorska podružnica. Odbor je imel petnajst sej. Podružnica je sodelovala pri abiturientskem sestanku v Gorici in je nakupila nekaj znanstvenih knjig za ondotno knjižnico. Predavalo se je izredno veliko. Člani so bili v ozkem stiku z izobraževalnimi društvi po deželi, posebno v času hudih volilnih bojev. Širili so katoliško časopisje. Priredil se je cikel predavanj v Gorici, katerega je omenjal v svojem poročilu predsednik osrednje Zveze.

Koroška podružnica. Šteje 31 članov. Odsek za mladeniške knjižnice je marljivo vršil svojo nalogo. Odbor je imel osem sej in vršili so se trije občni zbori. Člani so predavali v izobraževalnih društvih in na ljudskih shodih. Oskrbovala je podružnica 80 knjižnic; ki štejejo 7841 knjig. Knjižnice so se izpopolnjevale in nove ustanavljale.

Štajerska podružnica. Šteje 20 članov, priredilo se je 30 predavanj in pet veselic. Med člani se nahajajo samo trije visokošolci. Ako bi bilo v podružnici več visokošolcev, bi bilo delo mnogo živahneje. To visokošolsko indolenco na Štajerskem je treba odločno grajati. Pričakujemo, da jih prihodnje leto dvigne lep zgled bogoslovcev. Podružnica je imela 523 K 60 h dohodkov in 342 K 24 h stroškov.

Ribniški pododbor. Imel je pet sestankov, ki so bili povoljno obiskani. Na teh sestankih so se vršila tudi predavanja, katerih se je udeležilo precej občinstva. Skušal se je ustvariti ožji stik z ljudstvom. Uprizorila se je Finžgarjeva »Naša kri«. Pododbor oskrbuje dve knjižnici, v Ribnici in v Sodražici. Blagajna izkazuje saldo 30 K 81 h. Pododbor šteje 20 članov.

Vipavski pododbor. O živahnem delu sangviničnih Vipavcev je poročal že osrednji predsednik v svojem poročilu. Vipavski pododbor je sestavil dijaške resolucije za katoliški shod. Priredil je nad 30 predavanj, imel poučni tečaj za mladeniče, ki odhajajo k vojakom, stal je v ozkem stiku z ljudstvom in pomagal pri izobraževalnih društvih. Zanimanje za organizacijsko delo vipavskega dijaštva pa je najlepše pričalo predavanje tovariša Dominika Zvokelja na glavnem dijaškem zborovanju, v katerem je na kratko zarisal dosedanje smeri našega dijaštva in pokazal pot v prihodnost.

Obrambni klub v »Zarji«. Imel je šest sej. Skrbel je za vodstvo hiše sv. Marte, vzdrževal v »Kresu« knjižnico in oder S. D. Z., za katerega je dala »Slovenska Straža« 100 K na razpolago. Organiziralo se je delavce v Judendorfu, Donavitzu, Lipnici in Kapfenbergu, kjer se je izpopolnila tudi že ustanovljena knjižnica. Priredila sta se dva izleta v obmejne kraje, v Št. Ilj in Jarenino, pri koji priliki sta se uprizorili igri »Trije tički« in »Repoštev«.

Obrambni klub v »Dnevu«. O tem je obširno poročal tovariš Zavadlal v svojem predavanju na glavnem dijaškem zborovanju, zato poročilo na tem mestu opuščamo. Omenjamo le, da je klub vrlo deloval in študiral pri Čehih njihovo obmejno delo ter dobil pri tem mnogo inicijative in novih smeri, ki naj bi jih uvedla na Slovenskem naša »Slovenska Straža«.

Revizor Dore Masič poroča, da je našel poslovne knjige in zapisnike v najlepšem redu in predlaga celemu odboru absolutorij, tajniku pa absolutorij s pohvalo.

Pri točki: Volitve novega odbora se omenja, da je letos vrsta na »Zarji«, da prevzame vodstvo S. D. Z., ker pa ji primanjkuje delavnih moči, kar jih je, jih absorbira delo v »Zarji« sami in razvito izobraževalno delo v »Kresu« ter v obmejnih krajih, zato naj prevzame vodstvo zveze i za prihodnje leto »Danica«. Se vzame na znanje. Tovariš jur. Mlinar predlaga novi odbor: Ivan Prijatelj, stud. phil., predsednik; Dominik Zvokelj, cand. iur., podpredsednik; Ivan Stanovnik, stud. iur., I. tajnik; Josip Jereb, med. vet., II. tajnik; Leopold Hribar, med. vet., blagajnik; Jožef Porenta, kult. tehn., I. knjižničar; Franc Bratina, stud. iur., II. knjižničar; Janez Jalen, bog., in Jožef Kos, med., odborniška namestnika. Predlagana lista se per acclamationem sprejme.

Revizorjem se izvolita tovariša Velkavrh, med. in bogoslovec Mlinar.

V društveni sod se izvolijo tovariši Trojko, Žgur, Zavadlal, namestnikom pa Gabrovšek, Sonc in Pavlin.

Pri slučajnostih stavi tovariš med. Kos sledeči predlog: Ljudske knjižnice naj se v onih krajih, kjer so izobraževalna društva, izroče slednjim. Slovenska dijaška zveza naj jih le še podpira po možnosti in si pridrži pravico revizije. Kjer pa ni izobraževalnega društva, naj se osnuje ljudska knjižnica kot samostojno društvo z lastnimi pravili, ako je v dotičnem kraju za to dobiti sposobnih ljudi za odbor.

Kosov predlog se sprejme.

Tomazin pozdravi skupščino v imenu hrvatskega dijaštva in prosi, naj se ustvari intimnejša zveza med slovenskimi in hrvatskimi akademiki. Potovalna listina, ki jo izdaja S. D. Z., naj bi bila skupna naslovna knjiga slov. in hrvatskega kat. dijaštva.

Abit. Čarf priporoča knjigo »Aus dem Wilajet Kärnten«, ki je ravnokar izšla in slika politično življenje in zatiranje Slovencev na Koroškem. Priporoča, naj bi naše dijaštvo posvetilo več zanimanja za koroške razmere.

Jurist Masič opozarja akademike, naj se številno udeleže družabnega večera naših starešin danes zvečer ob 8. uri v parkhotelu »Tivoli«.

Stanovnik priporoča zlasti abiturientom, da se udeleže duhovnih vaj v knezoškofijskih zavodih, ki bodo kakor mejni kamen našemu abiturientu in katerih se bo vsak čas z veseljem in zadovoljstvom spominjal.

Nato predsednik prijatelj zaključi občni zbor.

»Dan«. — Niso bili zaman naši klici tov. abiturientom, naj odločijo za svoje vseučiliško mesto — Prago. Spoznale so mlajše vrste, da je treba pri nas v narodnostnem oziru začeti brenkati na druge strune; vedo, da je tu treba agilnosti, teoretičnega znanja in izkušnje, posebno pa samozavesti, neustrašenosti pred sovražnikom, in če se prvo dobi tudi na Dunaju, drugo tudi na Dunaju in v Gradcu, se dobi slednje le v Pragi; zato so tovariši sledili našemu vabilu, sicer v malem številu, bodo pa prihodnje šolsko leto v večjem! — Da nam ni tudi hrvaško-slovensko zблиžanje vsakdanja politična

fraza, je dejstvo, da imamo med seboj tov. Hrvate. V istih prostorih delujemo skupno sinovi treh bratskih narodov — cvetoč katoliški otok sredi večine praškega svobodomiselstva —, se med seboj spoznavamo, se drug od drugega učimo, drug drugemu vračamo obiske in sodelovanje pri občnih zborih, sestankih, odsekih in prireditvah, — v veselju in delu. — Že lansko leto je bil izvoljen za častnega člana preč. gosp. dr. Kordač, redni profesor teologije. To je mož, ki je stal »Danu« od njegovega spočetja čez rojstvo do danes z navsveti in vsestransko pomočjo vedno ob strani — pravi »tatiček«, kakor ga češki tovariši radi nazivajo. — Pri »Podpornem društvu za slovenske visokošolce v Pragi« smo po resignaciji dr. Rostoharja enakopravni z dijaštvom, ki ni našega mišljenja. — Da z Marijansko kongregacijo nismo imeli vedno tistega stika, kakor bi bilo želeti, je bila kriva največ nje slaba uprava. — V zmislu resolucij, ki jih je sprejelo dijaštvo na katoliškem shodu in z ozirom na poziv občnega zbora »Slovenske Straže«, »naj stalni obrambni klubi naših akad. društev nemudoma predložijo odboru Slovenske Straže podrobne predloge, kako je ob sodelovanju teh klubov mogoče izvršiti te resolucije in jih izpremeniti v dejanje«, smo poslali »Slovenski Straži« o izdajanju »Narodno-obrambnega vestnika« praktičen predlog, — a še nismo prejeli odgovora. Posebno s študijem zgodovinskega razvoja naših narodnih mej smo si naprtili ogromno delo — žalostno, a potrebno delo. — Poleg narodno-obrambnega odseka smo zadnji čas ustanovili tudi italijanski krožek. — Največ prostega časa nam pa vzame družabno življenje in obiskovanje prireditev katoliških društev. — Kot žalostno dejstvo iz našega društvenega življenja je zaznamovati le, da bratskih društev »Danice« in »Zarje« skoro več ne poznamo. Krivda ni na naši strani. Upamo, da se to popravi in da bomo zopet začeli hoditi na isti poti drug poleg drugega.

»Dan« je izvolil za zimski tečaj 1913/14 sledeči odbor: iur. Miloš Zavadlal, preds.; iur. Jože Koruza, podpr. in blag.; iur. Janko Kovačec, tajnik; tehnik Edvard Kürschner, knjižničar in gospodar; Revizorja: phil. Joško Copic in iur. Franc Bratina.

Visokošolski vestnik

Dijaška socialna konferenca meseca septembra 1913. (Konec.) — Graško in praško podporno društvo dajeta obednice. Podporna društva naj bodo središče dijaškega delovanja, razmotriva naj se stanovanjsko vprašanje, prehrana, higiena. Začnimo s socialnim vprašanjem že pri srednješolcih. — Nato sledi debata, v kateri stavi tov. Peklè predlog, da se pri delitvi podpore ozira na prvem mestu na medicince in na tehnike. Tov. Lemež pravi, da je treba realizirati dijaški pododbor v dunajskem podpornem društvu. V debato poseže še g. dr. Tuma: slaba udeležba od strani dijaštva in inteligence kaže, da je malo zanimanja, malo umevanja za stvar tako vzvišenega cilja. Kaže na konsumna društva (v Angliji) in bolniške blagajne. Podobno tem bi se moralo dijaštvo skupno organizirati. Podpore naj se dajo na posojilo in graja sploh podpore v obliki miloščine. Ponos, čast in zavest dolžnosti do drugih, slednja predvsem, mora prešiniti vsakega bivšega podpiranca; ponos, da noče miloščine, in zavest, da je še drugih podpore potrebnih več kot dovolj. Pri nas je še mnogo

zaprek, da bi se združili v veliko, dobrodelno organizacijo dijaštva; predvsem je pa vzrok iskati v tem, da imamo bore malo inteligence in še ta za dijaštvo nima pravega zmisla in umevanja. Ne pozna visokošolskih razmer in potreb. Mnogo bi lahko pripomogli profesorji na naših srednjih šolah s tem, da bi svoje dijake priklenili nase, ž njimi razmotrivali dijaško socialno vprašanje. Tako so pa veseli, da mine ura in potem hajd v kavarno. Če hočemo, dosežemo, kar hočemo. — Tov. Zorman stavi nato predlog: deželni zbor se naprosi, da zviša podpornim društvom podpore od 1200 K na 4000 K. Nato stavi dr. Tuma še dodatni predlog: naprosi naj se vseh pet deželnih odborov, kjer so zastopani tudi Slovenci. Na peticijah naj bi bili podpisani zastopniki vseh treh glavnih struj. (Peticija v tem zmislu se ni nobena odposlala in se o njej sploh ni več debatiralo. — Op. poroč.) — Sledi nato referat tov. Perica: samostojno dijaško delo in na katerih principih stoji.

Namen konference je, pripraviti dijaštvo do tega, da se zaveda svojega položaja in odpomore sedanjemu stanju. Ne sme obupati nad sprva majhnimi uspehi. Finančni položaj podpornih društev je skrajno slab. Klečeplazenje za podpore ne vpliva vzgojno. Preide nato na podporne sklade. Drug način podpore je le prehodna institucija, je temelj za prihodnjo organizacijo, ki naj bi vsestransko rešila podporništvo sedanjega položaja. V Podp. Skladu vsak dijak lahko zahteva posojilo, ki je brezobrestno, a se mora vrniti. Ideja podpornih skladov se je obnesla. Začela se je v »Balkanu« leta 1908. in potem tudi v praški »Iliriji«. Principi podpornih skladov so: 1. točno odplačevanje posojila in varstvo; 2. kontrola javnosti; 3. da se ta loči od društvenega odbora; 4. skrajna rigoroznost v izvajanju poslovnika na eni, in široko umevanje potreb dijaštva na drugi strani; 5. premoženje podpornega sklada je sveto, se ga ne sme porabiti za nobeno drugo stvar. — V »Balkanu« prevladujejo dolgoročna posojila napram kratkoročnim. V »Sloveniji« poleg tega podp. sklad posreduje posojila med tov. (dualist. zistem: dajanje posojil in njih posredovanje.) V »Balkanu« uspeva podp. sklad jako dobro in ima sedaj približno 2400 K premoženja. V »Iliriji« znaša glavnica 596 K, posodilo se je krog 3000 K, a sedaj ne funkcionira več vsled nesposobnosti upraviteljev. Poslovník podpornega sklada »Balkan« je v nekaterih točkah sledeč: dajejo se kratko- in dolgoročna posojila, za katera jamčijo poroki, oziroma polnoletnost (tudi poroki med polnoletnimi tov.). Pravila se smejo izpremeniti, če glasuje za to $\frac{3}{4}$ članov; tako imaginarna večina ne more zapovedovati. Porok ne sme garantirati za več kot 200 K. Vsak podpiranec mora poslovnik podpisati in vsak dobi zadolžnico. Kratkoročna posojila ne smejo znašati več kot 100 K, in to samo za 1 leto. Odplačuje se v obrokih, brez obrokov le na 6 mesecev. Podporni sklad se deli v: sklad in v železni fond, ki znaša 6% vsega sklada; ž njim se pomaga v skrajnji potrebi, sicer je nedotakljiv. Nenujno posojilo se ne dobi, dokler ne doseže železni fond svoje normalne višine. Vsako vseučiliško mesto naj bi si osnovalo tak podp. fond. Vsako društvo ne bi zmoglo tega, ker ni povsod sposobnosti za to in je tudi velika nevarnost korupcije, ker bi vsi siliili v finančno najbolj situirano društvo.

V nedeljo se je nadaljevala ob enaki udeležbi socialna konferenca. Referiral je g. dr. Ferluga iz Trsta o »dijaški podporni matici«.

Najzanimivejši referat, o katerem pa žalibog ni ekscerpta pri roki. G. referent kaže, v kakšni obliki bi pri nas udeleževali to veliko idejo, kot so jo že zdavnaj drugi narodi, tako n. pr. Poljaki, Finci. Vsak član plačuje članarino. Dohodki sestojajo iz: članarine, podpor, oziroma volil in iz skupička raznih dijaških razglednic, kolkov itd. Premoženje poljske »Matice« je za naše pojme naravnost ogromno, menda približno 600.000 K, ki se pa hitro množi. Imajo svoj »Dijaški dom«. Veliko, moderno stavbo, s kopališči, igralnicami, knjižnico (nad 4000 knjig), čitalnico itd. Poleg tega lastnega nastavljenega zdravnika in 25 specialistov, ki zdravijo proti 50% manjši odškodnini kot sicer.

Dijakom je dana možnost, da obiskujejo gledališke predstave, koncerte, galerije itd., kar je velevažno za spoznavanje in umevanje umetnosti, važno za izobrazbo. Bolehavim dijakom je dana tudi možnost, da se poslužujejo proti mali odškodnini ali brezplačno gotovih zdravilišč. Tako na Poljskem, kjer imajo sedaj načrt že za drugi »Dijaški dom«. — Pri debati, ki se je razvila po tem referatu, omeni še dr. Tuma, da imajo tudi v Italiji podobno uredbo (»mutualità scolastica«). Tam začnejo že v ljudskih šolah otroke vaditi v skupnem, vzajemnem podpornem delu. Bogatejši prineso vsak teden 1 »centesimo« in do majnika meseca se že nabere toliko, da se da revnejšim nekaj priboljška za skupen izlet. To ima v kesnejših letih dobre posledice, ker tako se jim vcepi čut dolžnosti do bližnjega. Pri nas ni pričakovati uspeha, vsaj večjega ne, pred 10—15 leti, dokler dijaštvo samo ne čuti potrebe skupne organizacije.

S tem se je socialna konferenca zaključila.

s³.

O vsedijaški podporni akciji na Dunaju. Enkrat sem bil malo nevoljen na »Slovenca« — potem pa me je neskončno razveselil »Slovenski Narod«. To se je zgodilo pri poročilu o zborovanju »Vsedijaške podporniške akcije« na Dunaju pri Leithnerju. Imamo namreč to slabo lastnost, da smo preveč odkriti in izgublamo energijo tam, kjer se že itak vidi naša moč. Smo pač mladi ljudje, ki se povečini še ne bñemo tako pogosto. Marsikdo pa se mora neodkrito gladko briti, sicer bi se cenjena gospodična strahom prestrašila nad eventualnimi sivimi dlakami — no, pisana beseda se ne da obriti, zato pokaže staro fotografijo. To primerno, dostojno, odkrito, prisrčno, dobro, naravno in moralno dobroto je imel »Narodov« poročevalec. To so bile krotke besede, nam v veliko čast in slavo.

Pa jaz ne maram bití tu niti političen niti nekulturen, zato bom zapisal svoje besede. Ker torej ne maram bití nekulturen, sem bil eden tistih idealnih fantov, ki smo mislili, da smemo vtakniti toplomer v kulturno zavest slovenske inteligentne mladeži. Kultura, pravijo, da je mati laži, mi pa smo iskali kulturnega mišljenja za enkrat v materialnosti, misleč, da bo vsaj tu šlo. Pa je res šlo! Pokazali smo, da smo kulturni ljudje, ki znamo delati obraze, lepo govoriti in tudi nekaj napraviti — ne zase, ampak za kulturo, dragi moji! Le Savanom je ta reč šla težko izpod rok, potem ko so videli, da se Danica ne drži tako tuje. Kaj je kultura? »Neodkritost, neodločnost!« so rekli Savani.

Evo disharmonije! Lep koncert na Dunaju — vsi smo bili »v črnem«: liberalci, vladni gospodje, študentje, gospodične in klerikalci in vse, kar je med vrstami in vmes in še kombinacije vsega tega —

vsi smo prišli spričevat navdušenje za čisto kulturno stvar. Roke so sicer navsezadnje marsikoga srbele, a za enkrat naj se kulturna laž le še pusti. Pa nikoli več! O jerum — ti Altheidelberg!

Pri Leithnerju smo bili navdušeni in domači, kakor na svojem običnem zboru in lepo smo poslušali poročilo o našem delu in o dobrotah usmiljenih ljudi — kar zaslišim, da nas poslanci S. L. S. bagatelizirajo. Zakaj? Kako? Gospodje, zato ker so nam poslali za koncert precejšnjo vsoto. In tako je šlo naprej. Kot kulturni ljudje smo Daničarji prenesli precej nekulturnega obnašanja, seveda formalno smo bili vedno dosledni. Vendar smo hoteli in želeli vsaj pripraviti shod do referata o juridični ustanovitvi Vsedijaške podporniške akcije — zaupajoč v kulturno zavest devetih Danici nasprotnih društev in frakcij. Pa kaj — proč z lažjo! Klerikalci so lažnivci, ker se žrtvujejo za kulturno stvar, ker marsikaj krščansko pretrpe! Povejmo jim svoje. In vstal je moder mož: Sicer smo prišli zborovat, pa ne bomo zborovali, samo Slovenskemu podpornemu društvu povejmo, da ga nič ne briga, kako mi živimo in porabimo podpore, mi imamo svojo moralo. Mi juristi v duhu in resnici, filozofi in vsi, ki študiramo karkoli — dragi tovariši — oziroma vi vsi, ki istotako študirate — dragi gospodje — na Kranjskem je Vodiška Johanca, tukaj ste klerikalci, jaz sem pa vzor moralnega človeka. — Danica je vstala — ker stvar je bila vrlo šaljiva. Nismo šli, pač pa je nehalo zborovanje, Save na koncu ni bilo več v dvorani, zadnji sem šel jaz.

»Narodov« dopisnik nam dela preveč časti. Krega se, da Savani niso mogli naprej zborovati. Kako dosledno si človek nakoplje nerodnost, če noče biti dovolj kulturn! Mi smo kulturo vezali iz zaplat, desetero jih je bilo, zato je postala tako pisana kakor harlekin. Težko je bilo vprašanje, kako z zaplatami, ali bo ta na sprednjem ali na zadnjem delu, in velike važnosti pri takih rečeh je tudi cofek, posebno pa kraguljčki. Danica pa je dala preveč blaga za obleko, ki mora biti napeta. Hitro so jo razdrli in tisti pogumni možak ji je takoj prisodil frak. Pst — tiho, ker indiskretno bi bilo, če bi dama na plesu vprašala, kje izposojajo take toalete, — punktum frak. Ampak grdo je bilo vendarle, da podporniška akcija v fraku ni mogla naprej zborovati, ker harlekin ni več živel, živo bitje pa rabi žalibog vsaj naravno predpisani — čas tihe priprave v samoti. Shranite še za enkrat frak in če dete ne bo godno za življenje, morate biti bolj resni! Ne zdi se mi pa vse to tudi estetično prav, kajti če ima človek boljši okus, včasih ni zadovoljen z vsakim atributom, in ker vem, da ta podporniška akcija savanskega atributa niti imeti ne more, marveč bom še vedno tisti optimist, ki bom videl take idealne poizkuse pri kulturnih ljudeh brez sablje in hrepenenja po idealni romantiki.

Tudi netočno je poročilo v »Narodu«. Res je bilo pri zadnji seji Slov. podp. društva 27 daničarskih prošenj in morda tudi 9 savanskih, ampak kje je vse ostalo napredno dijaštvo? »Danica« je res največje slovensko akademično društvo, lepo pa ni, da se zataji stotina in še več neorganiziranih naprednjakov. Pravi se tudi, da je bilo $\frac{4}{5}$ narodno-naprednega dela pri podporniški organizaciji! Postavite razmerje 1 : 9, »Danica« in ostale nasprotne frakcije, ter si mislite rezultat, ki bi bil, če bi se na celi črti tako delalo kakor smo mi v domovini. Saj se res krivično postopa! Jaz sem slab matematik, vendar silno radoveden človek, zato mi roji po glavi ta-le problem in

neskončno sem radoveden rezultata. Poslušajte: Daničarji imajo najmanj eno kulturno potrebo manj, in ker je silno nepravilno, če se tako malo vpoštevata tako potrebo, za katero je treba k maksimalni podpori v podpornem društvu dodati še deset kron, da se jo odpravi bolj kulturno, bi bilo dobro izračunati, koliko podvojenih kulturnih potreb bi bilo dobiti, če bi ne bilo junaških Daničarjev! Kdo bi bil pred desetimi leti kaj takega mislil! Jaz sem proporcije že pozabil.

Tovariši in gospodje, mi smo tiho in resno delali, zdaj kaže, da gremo samostojno na delo. Ni mi vseč in prepričan sem, da se bodo taki »kulturni« poizkusi še pojavili in trdno verujem, da se tudi kdaj obneso — seveda za enkrat ne, ker danes še liberalno in klerikalno obedujemo; kadar bomo pa poznali samo pojem »jesti«, potem bomo na prvi stopnji slovenske kulture. — Ampak »Narodovega« poročila sem bil vesel kot denarja v podpornem društvu in »Slovenec« je imel za tridesetorico Savanov premočen glas, Povsod proporcije, kdor jih zna!

Franc Koblar.

Češko katoliško dijaštvo. Dne 13. novembra se je ustanovilo v Pragi »Ustredi katol. Česko slovanského Studentstva« (»Centrala kat. češko-slovanskega dijaštva«), kateri so pristopila tri društva: Česká Liga Akademická v Pragi in dve »Socialná Združení«. Centrala je organizirana z razliko od naše S. D. Z. tako, da njeni člani niso posamezniki, ampak akad. društva in — po naših razmerah — podružnice S. D. Z., ako bi te bile samostojne. Akad. društva postanejo člani s pristopom, »soc. združení« z ustanovitvijo. — Centrala ima nalogo, imeti v evidenci vse dijaško organizatorično delo in je voditi, organizovati vzgojno delo med ljudstvom, vzdrževati arhiv vseh organizacij se tičočih spisov, publikacij, predavanj, izkušenj itd., kakor čeških, tako tujejezičnih. — Postavili so si idealen, težak in a n j š i n s ki program. To je bil pa tudi materialni vzrok, da nista pristopili ostali akad. društvi »Moravan« in »Lipa«. Temeljito delo zahteva namreč odbor, ki se more vsak čas sklepno sestati, — odbor mora imeti v tem slučaju eno izmed akad. društev; ako bi pa imelo vsako društvo enako glasov v odboru, bi se ta ne mogel sestajati in centrala bi bila — parada. — Veselo dejstvo je, da prihajamo iz zunanjega dela vedno bolj v temeljito manjšinsko — in posebno v tem oziru nam je pozdravljati novo centralo!

I. H.

Jugoslovansko dijaštvo v Pragi. (Prim. »Stud. Hl.« VI., 3.) Rektorjevo poročilo ob instalaciji novega magnificence na češki univerzi je omenjalo že lansko leto, da je število slovenskih slušateljev padlo. Tudi letošnje konstatira isto dejstvo. Vpisanih je bilo v zimskem tečaju 15 Slovencev manj kot prej, torej 76 (66 pravnikov, 4 medicinci in 6 filozofov), v letnem semestru jih je bilo vpisanih 70, to je 19 manj kot lani (62 pravnikov, 2 medicince in 6 filozofov). Srbohrvatov je študiralo na ti univerzi v zimskem tečaju 79 (lani 80), in sicer na pravniški fakulteti 27, na medicinski 24 in na modroslovni 27, v letnem pa 71, 26 na juridični, 21 na zdravniški in 24 na filozofski.

L. S.

»Zveza jugoslovanskih akademičnih društev v Pragi« (»Adrija«, »Ilirija«, »Hrvat«, »Šumadija«) je priredila dne 4. decembra zborovanje, kjer se je v glavnem razpravljalo o ustanovitvi jugoslov. javne čitalnice in knjižnice v Pragi in o našem vseučiliškem vprašanju. — Omenjena društva so prosila mestni svet praški, naj prekrbi brezplačno prostore za javno jugoslov. čitalnico in knjižnico,

ki naj bi bila zbirališče jugoslov. akad. mladine v Pragi in za javnost sredstvo k spoznavanju jugoslov. razmer. Glavni cilj pa je, združiti vsaj jugoslov. akad. društva v Pragi v eno jugoslov. celoto. (»Adrija« in »Ilirija« pešata; število članov vedno varijira. O hrvaških, oziroma srbskih družtvih ni nič slišati.) — Pri drugi točki se predvsem konstatira stagnacija v vseučiliškem vprašanju. Pozivlja se posebno dalmatinske in istrske poslance, naj takoj izposlušajo reciprociteto zagrebške univerze kot kompenzacijo za laško juridično fakulteto v Trstu. Davna je zahteva jugoslov. univerze, katere sedež naj bo Trst. Očita se posebno poslancem S. L. S., da niso storili nobenega odločnega koraka za to dete, o katerem je bilo mnogo prorokovano, ki ga pa mati radi bolezní sama ne bo porodila, dokler ji za to poklicani »kakor se gre« ne bodo pomagali.

Dodatne misli k reorganizaciji našega obrambnega dela so odložene na nedoločen čas, — ko se reorganizacija začne.

Katoliško žensko vseučilišče. Z letošnjim šolskim letom je bilo ustanovljeno v Neuilly pod Parizom zasebno katoliško žensko vseučilišče s štirimi oddelki. Predavanja se vrše v jutranjih urah. Pokroviteljstvo nad tem zavodom je prevzel nadškof pariški kardinal Amiette. Med ustanovniki se nahajajo člani akademije znanosti, senatorji in katoliški poslanci, kot: René Bazin, Paul Bourget, Denis Cochin, Victor Giraut, grof de Mun, Lamy itd. Imena teh mož nam pričajo, da se hoče s tem vseučiliščem postaviti protiutež brezverskim višjim dekliškim šolam, ki zastrupljajo mlada srca. Vseučilišče nosi ime: »Collège Sainte Marie« in ima za svoj cilj: klasično vzgojo in katoliško svetovno naziranje. Katoliki francoski imajo zraven tega že šest let obstoječi seminar za učiteljice, katerega slušateljice dobijo pravico poučevati na licejih. Vrt.

Srednješolski vestnik

Retorične vaje in dramatični kurzi na srednješolskih zavodih. V nekem odloku meseca oktobra opozarja naučno ministrstvo deželne šolske svete, naj se izvajajo navodila glede na skrbno in metodično gojitev govorništva, kakor zahteva nov učni načrt za gimnazije in realke. Govorniške vaje naj se prično že v spodnjih razredih tako, da se prednašajo priučena vzorna čtiva na pamet, da se učenci toliko privadijo logičnemu mišljenju, da poskusijo v višjih razredih polagoma s prostimi govori. Zlasti pri veronauku in zgodovini naj se dijaki navajajo, v zvezi in jezikovno pravilno izražati svoje misli. Učencem naj se nudi prilika, da se poizkusijo v prostih govorih o predmetu, ki si ga sami izvolijo po nasvetu učitelja. V prvi vrsti naj se pazi na to, da se čitanje retoričnih mojstrskih del iz stare in nove dobe z uporabo primerne metode formalno in stvarno uspešno izvede. Ministrstvo priporoča tudi čitalne in predavalne krožke učencev izven učne dobe. Ta odlok naučnega ministrstva se nam zdi prav primeren in ga dijaštvo v svojo lastno korist lahko z veseljem pozdravlja. Tudi profesorjem né bo neljub, zlasti onim ne, ki se v polni meri zavedajo svoje naloge kot vzgojitelji. Radi bi še na nekaj opomnili, kar bi tudi ne bilo v kvar dijaštvu. V okvirju retoričnih krožkov, ki bi se prirejali izven učne dobe, naj bi se gojile tudi dra-

matične vaje. V Ljubljani so pri proslavi zmage pri Lipskem nastopili tudi igralci in uprizorili nekaj prizorov. Ni sicer prvič, da so dijaki pod profesorjevim vodstvom nastopili na odru, vendar je dobro, če to stvar sedaj poudarjamo, ko je ravno izšel ministrski odlok. Gojitev dramatične umetnosti je za dijaštvo velikega vzgojnega pomena. Živo pojmovanje in razumevanje klasičnih del dramatične literature ne more ostati brez vpliva na dijaka. In poleg tega se ravno pri uprizarjanju iger pridobi sigurnost v nastopu, ki je za vsakega inteligenta dalekosežnega pomena. Govorniške vaje, združene za gojitvijo dramatične umetnosti, so dijaštvu za poznejše življenje največje važnosti. Na vsakem zavodu bi se gotovo dobil profesor, ki bi bil voljan in zmožen voditi take krožke. Naloga sicer ni lahka, a hvaležna. Država bi morda bila pripravljena dati v ta namen gotovo vsoto, a tudi javnost bi ne ostala mrzla že z ozirom na velik pomen takih krožkov. Da bi se vzbudilo večje zanimanje in resno pojmovanje teh krožkov, bi udeleženci tudi javno nastopali. Dobiček takih prireditvev bi se porabil za dijaško podporno društvo dotičnega zavoda. Vsaj vsako leto enkrat naj bi bil javni nastop. Podporna društva bi prišla na ta način do stalnega dohodka, kajti gotovo je, da bi bili režijski stroški primeroma zelo majhni, ker bi se dobila dvorana za tak namen brezplačno. Deželni odbor kranjski bi gotovo dal na razpolago deželno gledališče, v drugih mestih pa tudi ne manjka primernih prostorov. Tudi dosedaj je smelo dijaštvo prirediti veselice v dobrodelne namene, a te se niso vršile pod vodstvom šole in niso mogle imeti onega moralnega uspeha, kot bi ga imele prireditve pod strokovnim vodstvom v to določenega in zmožnega profesorja, ki bi učil po gotovem zistemu in združil teorijo s prakso.

I. Z.

Dijaki po narodnosti na Slovenskem. Glej »Statistika srednjih šol na Slovenskem in v Istri 1913«, str. 9, 10). V primeri s prejšnjim šolskim letom je narastlo število slovenskih gimnazijcev na Kranjskem absolutno za 87, relativno za 0·39%, realcev pa je 7 ali za 0·48% manj. Na Spodnjem Štajerskem je gimnazijcev 19 ali za 0·49% več, realcev je v Mariboru isto število, relativno pa za 0·06% manj. Na Koroškem je gimnazijcev 7 ali za 0·44% več, realci pa v Celovcu 3 ali za 0·59% manj. Na Primorskem je gimnazijcev 122 ali za 1·47% več, realci pa 4, relativno za 0·52% manj. Hrvatskih gimnazijcev je na Primorskem sicer 26 več, toda relativno za 0·16% manj, realci so 4 ali za 0·29% manj. — Na 10.000 prebivalcev pride v teh deželah 53·2 srednješolcev, torej manj nego povprečno v celi Avstriji; pri Hrvatih 19·2, Slovincih 33·7, Nemcih 78·5, Italijanih 91·7. — V posameznih deželah pride na 10.000 prebivalcev ene narodnosti srednješolcev iste narodnosti: na Kranjskem Slovencev 50·1, Nemcev 189·5; na Spodnjem Štajerskem Slovencev 15·4, Nemcev 131·3; na Koroškem Slovencev 13·6, Nemcev 42·2; na Primorskem Slovencev 36·9, Hrvatov 17·9, Nemcev 228, Italijanov 90·8. — Številno razmerje gimnazijcev in realcev se je pri Slovincih in Hrvatih v preteklem šolskem letu še poslabšalo. V celi Avstriji pride letos na enega realca 2·17 gimnazijcev, v teh deželah lani 2·27, pri Slovincih 4·36, Hrvatih 7·22, Nemcih 1·94, Italijanih 1·28. — Realna smer je zastopana še v realni gimnaziji, a tudi v tej ni mnogo Slovencev. Od 1160 realnih gimnazijcev v teh deželah je bilo Slovencev samo 56, Hrva-

Dežela	zavod	Slovinci		Hrvati		Nemci		Italijani		drugi
		abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	
Gimnazijci po narodnosti.¹										
Kranjsko	Kočevje ...	12	—	1	—	146	—	—	—	—
	Kranj	323	—	—	—	4	—	—	—	1
	Ljubljana I.	670	—	3	—	2	—	—	—	2
	Ljubljana II.	385	—	5	—	1	—	—	—	6
	Ljubljana nem. .	2	—	1	—	167	—	2	—	2
	Novo Mesto	270	—	1	—	5	—	1	—	2
	Št. Vid	289	—	1	—	—	—	—	—	—
skupaj ..	1951	84·68	12	0·52	325	14·11	3	0·13	13	
Spodnje Štajersko	Celje A. ...	73	—	—	—	234	—	1	—	1
	Celje B. ...	169	—	—	—	—	—	—	—	—
	Maribor ...	337	—	—	—	233	—	—	—	—
	Ptuj	30	—	3	—	157	—	—	—	—
skupaj ..	609	49·19	3	0·24	624	50·40	1	—	1	
Koroško	Beljak	8	—	—	—	312	—	—	—	1
	Celovec ...	73	—	—	—	407	—	4	—	—
	Št. Pavel ..	26	—	2	—	191	—	12	—	6
	skupaj ..	107	10·27	2	0·19	910	87·33	16	1·54	7
Primorsko	Gorica	447	—	4	—	56	—	403	—	1
	Koper	—	—	6	—	—	—	199	—	—
	Pazin	28	—	141	—	—	—	2	—	1
	Pulj nem. .	14	—	25	—	92	—	53	—	7
	Pulj ital. .	—	—	5	—	—	—	190	—	—
	Trst nem. .	230	—	19	—	210	—	140	—	21
	Trst ital. .	2	—	1	—	5	—	717	—	7
	Volosko-Obatija .	7	—	71	—	1	—	1	—	2
skupaj ..	728	23·42	272	8·75	364	11·71	1705	54·86	39	
Gimnazije skupaj ..		3395		289		2223		1725		60
Realci po narodnosti.¹										
Kranjsko	Idrija	180	—	—	—	5	—	—	—	1
	Ljubljana ..	330	—	5	—	199	—	3	—	4
	skupaj ..	510	70·15	5	0·69	204	28·06	3	0·41	5
Spod. Štajersko	Maribor ...	8	2·86	2	—	267	94·36	1	—	2
Koroško	Celovec ...	5	1·27	—	—	375	95·18	9	—	5
Primorsko	Gorica	149	—	7	—	71	—	144	—	5
	Pazin	—	—	—	—	—	—	164	—	—
	Pulj	11	—	13	—	73	—	88	—	4
	Trst nem. .	93	—	12	—	153	—	200	—	6
	» ital. I. .	3	—	—	—	1	—	584	—	2
	» » II. .	—	—	1	—	1	—	352	—	2
skupaj ..	254	11·88	33	1·54	299	13·98	1532	71·62	19	
Realke skupaj ..		779	—	40	—	1145	—	1545	—	31
Vseh srednješolcev. .		4174	—	329	—	3368	—	3270	—	91

¹ Dečki in deklince skupaj.

tov 82, Nemcev 439, Italijanov 576. — Celotno število slovenskih gimnazijcev v teh deželah je bilo 3395, realcev pa 779. V tem so všete tudi deklice privatistinj na srednjih šolah. Razentega pa je še nekaj Slovencev raztresenih po graških in drugih štajerskih srednjih šolah. Po vsem tem je slovenskih gimnazijcev 3329, realcev 783, skupaj 4112. — Nekaj bi jih še bilo v sosednjih hrvatskih srednjih šolah, zlasti v Varaždinu in Sušaku, a njih število se ne da dognati, ker hrvatske srednje šole žalibog ne vodijo narodnostne statistike dijakov. Posamezni so še znabiti raztreseni po ostalih avstrijskih kronovinah, a veliko jih ne more biti. — Leta 1908. je bilo v teh deželah slovenskih gimnazijcev 2703, realcev pa 745. Število gimnazijcev je torej narastlo v štirih letih za 626 ali za 23·16%, realcev pa, katerih imamo že od nekaj premalo, samo za 38 (5·1%). — Sicer imamo Slovenci še vedno razmeroma manj srednješolcev ko drugi narodi, zlasti Nemci in Italijani. Vendar moramo opetovano poudarjati, da imamo gimnazijcev že preveč, posebno na Kranjskem. Ako bi bil naš narod bogat in bi se absolvirani dijaki posvetili produktivnim poklicem, bi morali le pozdravljati veliko število srednješolcev, ker se s šolanjem vobče širi znanje in kultura ter bi bilo koristno, če imamo čim več izobražencev v vseh poklicih. Žalibog pa ni tako. Kdor je nekaj let presedel po gimnazijskih klopeh, se ne mara več baviti s poljedelstvom in obrtom ter množi vrste slabo plačanega inteligenčnega proletarijata. Na visokih šolah imamo večinoma juriste in filozofe, več, kakor jih dobi primernega kruha v domovini. Izven domovine naših juristov ne rabijo, filozofov pa le malo. Ako bi imeli zdravnike, inženirje, živinozdravnike itd., ti bi zdaj lahko dobili zaslužka na Balkanu. Toda teh imamo sami premalo. Zato moramo odločno nastopiti proti enostranskemu množenju naših gimnazijcev. Treba je javnost poučiti in odsvetovati na Kranjskem gimnazijski študij, navšetovati kvečjemu realce, zlasti pa meščanske in razne strokovne šole, kakor obrtne, poljedelske itd. Predvsem pa je dolžnost srednješolskih profesorjev, da s pravično strogostjo izbirajo sposobne in odstranjujejo manj sposobne dijake iz gimnazij. S tem koristijo splošnosti, a tudi prizadetim posameznikom bolj kakor z neumestno popustljivostjo.

Ukrajinsko šolstvo. (Prim. Les Annales des Nationalités, II., 3.—4.) Tridesetmilijonski narod, bivajoč na južnih mejah Ruskega, narod ukrajinski, nima pravice poučevati svojo deco v svoji materinščini, nima narodne šole. Ruščina kot vsak slovanski jezik je sicer podobna ukrajinjščini — zaveden Ukrajinec perhorescira naziv Rusin, Malorus itd. — vendar razlika ni manjša kot n. pr. med poljščino in češčino. Zato je umljivo, da zahteva ruska šola od ukrajinskih otrok veliko napora, rodi pa zelo malo sadu. Učne knjige bazirajo na razmerah, ki so Ukrajincu malo znane in ki nimajo zanj nikake privlačne sile. Še več! Ne le da vlada v šoli izključno ruščina, celo direktno se odtujaže otrok domači hiši, s tem da se njegov jezik zasmehuje, da so celo narodne pesmi in sveto pismo v ukrajinjščini prepovedane. Število šolarjev je majhno, ker otroci kmalu izostanejo iz šole ali sploh ne začnejo hoditi. Zato je tudi število analfabetov v Ukrajini večje kakor v drugih pokrajinah Rusije. Ena šola pride tu na 3000—3500 prebivalcev, dokonča jo le 7—16% učencev. Še slabše je v srednjih šolah; dijaki se popolnoma odtujijo svojemu

narodu. Niti literatura ali zgodovina ukrajinska se ne omenjata v njih. Ljudske knjižnice so ruske, ravnotako javna predavanja. In vendar je ukrajinsko ljudstvo ukaželjno. V 17. in 18. stoletju so imeli zelo razširjeno domače šolstvo, dokler ga ni ruska uprava zatrla. V letu 1860. do 1861. je bilo znova organizirano narodno šolstvo, ki mu je pa vlada s persekucijami zavednega učiteljstva zavrla razvoj. Vsi protesti pedagogov, celo ruskih, niso izdali ničesar. Ljudstvo je tedaj navezано na samoizobrazbo s pomočjo lastnih knjig in časopisov in tudi v tem oziru se je pokazalo zadnje desetletje veliko napredovanje.

L. S.

Slovaško dijaštvo. (Prim. Stud. Hl., VI., 3.) Po privatnem štetju znaša število narodno-zavednega dijaštva srednje- in visokošolskega okoli 600. Ker je to minimalna vsota, jih bo gotovo v resnici dokaj več. Izmed njih študira 143 na Češkem, Moravskem in na Dunaju. Akademikov študira v Budimpešti 43, v Pragi 19, v Brnu 6; drugi so raztreseni po raznih madžarskih visokih šolah. Tudi trgovski in obrtni naraščaj je znaten. Glasom uradne ogrske statistike z leta 1910. do 1911. se je priznalo k slovaškemu pokolenju 1530 gimnazijcev in realcev. Hazen teh je bilo še 3962 dijakov »madžarske« narodnosti, ki so znali slovaški: to znači, da našteje madžarska statistika tega leta 5492 srednješolcev slovaškega rodu.

L. S.

Kulturna vprašanja

Vera in filozofija.

Več luči! Ne da se tajiti, da se dandanes med inteligenco zelo širi verska mlačnost, širi nevera. Nekateri trdijo, da je prvi in glavni vzrok verske mlačnosti in nevere slabo, nenravno življenje, čutno uživanje, ki nagiblje človeka, da začne omalovaževati in tajiti verske resnice, ki mu tako ravnanje prepovedujejo, in si hoče na ta način preslepiti in umiriti svojo vest. A kdor natančneje opazuje življenje in govorjenje izobražencev, bo spoznal, da je pri zelo mnogih začetek in prvi vzrok verske mlačnosti in nevere ne v volji, v želji po čutnem uživanju, ampak v umu, v nejasnem pojmovanju verskih in npravnih nauk katoliške Cerkve. Koliko vernim in globoko mislečim katoliškim izobražencem se vzbude verski dvomi, težki verski dvomi, ki jih mučijo tem huje, kolikor globlje razmišljajo o njih. V današnjih razmerah je to tudi umljivo. Pomislimo le na razmere našega dijaka! Že v srednji šoli dijak večkrat sliši, kako se ta ali oni profesor zaničljivo izraža o Cerkvi in smeši njene nauke, kar mu vzbuja pomisleke. A ker je vzgojen v pravem verskem duhu in se mu tudi v šoli pri verouku še marsikaj pojasni, lahko premaga vse take pomisleke. Ko pa pride na univerzo, se odpre neizkušenemu, samemu sebi prepuščenemu, svobodnemu akademiku čisto drug svet. Naše svetne univerze so vse prepojene s protikrščanskim duhom, prava gnezda nevere, kjer se v obliki in pod varstvom vede vsaja v srca mladine zaničevanje in mržnja do katoliške Cerkve in njenih nauk. Tu sliši dijak, kako se razlagajo pridobitve moderne vede v popolnem nasprotju s katoliškimi načeli, in to iz ust profesorjev, katere ceni kot resne, strogo znanstvene može,

ki jim sme zaupati. Tu dijak opazi, kako se večina profesorjev skrbno varuje, da se kje ne dotakne kakega verskega vprašanja, ali če se ga že dotakne, se izraža zelo dvomljivo. Pri vsem tem pa se podarja akademiška prostost, češ, akademik je svoboden, samostojno misli in si prosto določa svoj svetovni nazor. Zato ni čudno, če zaide tudi veren akademik, ki svojo stroko resno študira, v težke verske dvome, ki si jih sam skoro ne more rešiti. In če ni ukoreninjena v njem globoka verska zavest, ali če o pravem času ne išče pomoči na pravem mestu, zaide lahko v obupen skepticizem, v mnenje, da naš razum sploh ne more priti do spoznanja resnice, posebno ne do spoznanja nadnaravnih resnic; temu pa kmalu sledi popolna nevera. Pomoč v takih dvomih pa je molitev in študij krščanske filozofije. S študijem filozofije, zlasti apologetike, si bo akademik prižgal luči jasnih, trdnih, kršč. načel, ki mu bodo razsvetljevala pot skozi nevarnosti in spletke moderne ateistične vede k pravi, edino osrečujoči resnici. Zato pa je treba resnega, privatnega študija, da si moremo pridobiti, česar nam univerza ne nudi. — Viri, iz katerih lahko zajemamo, so precej bogati. Predvsem omenim našo revijo »Čas«, katero naj pač bere vsak katoliški dijak. Navedel in priporočal bi rad nekaj najprimernejših nemških virov. Kakšen in kateri je pravi svetovni nazor, nam pove kratko in jasno: Klimke Friedr., »Die Hauptprobleme der Weltanschauung« (Sammlung Kösel).¹ Celotno filozofijo obravnavajo pod naslovom »Lehrbuch der Philosophie«, Gutberlet Konst., Lehmen Alfons S. J., Stöckl Albert. Zgodovino filozofije podaja Willmann Otto, »Geschichte des Idealismus«. — Izmed apologetične literature bi priporočal posebno: Donat Jos. S. J., »Die Freiheit der Wissenschaft«, ki pojasnjuje marsikatero zamotano vprašanje modernega življenja. Dalje: Balmes Jak., »Briefe an einen Zweifler«; Esser G. - Mausbach J., »Religion, Christentum, Kirche«. V mikavni obliki obravnava vprašanja svetovnega nazora Morawski M. S. J., »Wieczory nad Lemanem« (»Abende am Genfersee«). Obširnejša dela so: Apologie des Christentums od Hettingerja ali Schanza ali Weissa; dalje: Bougand Emil, »Christentum und Gegenwart«, in Gutberlet Konst., »Lehrbuch der Apologetik«.

F. R.

»Čas«. Naša znanstvena revija je stopila v osmo leto obstoja. Sedem let ima za sabo. Malo jih je in težka so! Najbolj žalostno dejstvo iz te zgodovine je brez ugovora to, da je število naročnikov padlo skoraj za tisoč. Ne verjamete? Tudi jaz težko verjamem, pa bo menda le res. Tudi organizacija našega znanstvenega dela ni v tej dobi napredovala. Zanimanje za znanstvo med našo duhovsko in laiško inteligenco je v ti periodi neprestano padalo in danes smo tam, kjer smo bili ob ustanovitvi »Leonove družbe«. Koliko smo pričakovali od tedanje mlade generacije! Kje je uspeh? In sedanja mladina po idealizmu zaostaja za takratno, kaj naj torej upamo za bodočnost?!

Vodstvo vsega našega kulturnega življenja ima sedaj v rokah »Slovenec«. Bere ga od prvošolca do akademika vsa naša mladina, bere ga od pisarja do profesorja vsa naša inteligenca z vdano vero

¹ Sammlung Kösel je podobna Sammlung Göschen, le z izrecno katoliško tendenco. Posamezni zvezki stanejo 1 M = 1:20 K. Op. ur.

in neomajnim zaupanjem od uvodnika do »Raznih novosti«. Zgodi se pa ne enkrat, da dijak ne prečita »Zore« in da inteligent pusti »Čas« nerazrezen kje v zadnjem kotu. Po konzumentih se ravna produkcija. Župnik Šegula je nekoč zapisal, da Slovenec raje spiše dve knjigi, nego da bi eno prečital. Mož nam je storil veliko krivico. Slovenec malo čita, piše pa še manj — tako naj bi bil postavil, ker taka je resnica. In še to, kar se producira, se objavlja v »primernem« slogu in tonu v političnih časopisih, ki so postali vrhovni forum za vse, kar bi utegnilo javnost zanimati.

Tako smo srečno znižali vse svoje kulturne potrebe in aspiracije na klasičen minimum, kakršnega je v materialnih potrebah dosegel slavni Simon Stilit, ki 40 let ni splezal dol s tistega strebra blizu Antiohije. Samo en ideal imamo vsi, vreden, da mu žrtvujemo vse druge »lupalije«: politiko! Kratka in lahka formula, pravi »oslovski most«, kajne?

Edina svetla točka na temnem obzorju naših kulturnih razmer je organizacija »Starešinstva«. Morebiti se bo vendar dobilo toliko mož, nedotaknjenih od politične mrzlice, kolikor jih je potreba, da se ustvarijo ožji stiki med našo inteligenco, ki si želi več dela. Tudi se je v »Leonovi družbi« osnovalo devet odsekov za izdajanje poljudno-znanstvene knjižnice. Nemara se posreči prebiti led in bodo naši ljudje začeli pisati. Saj učenih in zmožnih delavcev ni tako malo, ali brez trdne organizacije je znanstvena produkcija pri nas še desetkrat težja kakor pri velikih narodih. Daj nebo svoj blagoslov!

Z naraščanjem političnega furorja je v teh letih upadal tudi katoliški radikalizem. To se vedno bolj razločno čuti in vedno jasneje poudarja. Zato je glede »Časa« prevladala »načelna« struja in na letaku, priloženem prvi številki, beremo: »Čas' je bil odpočetka klicar načel in bo odslej še bolj ko doslej. Odločnost glede katoliških načel, združena s krščansko modrostjo, to je katoliški radikalizem, ki ga bo oznanjal 'Čas'. Mislimo, da je ta trud vreden podpore vseh.« Za mislečega človeka je to vesel pojav, zakaj dokler ne zmoremo dveh revij, moramo se odločiti za večje dobro, in to je na vsak način načelni radikalizem.

Z zadovoljstvom čitamo med sotrudniki nova imena. Naj bi sledile vse province temu zgledu, da bi »Čas« postal res osrednja revija za vso slovensko katoliško inteligenco. Zlasti za »Obzornik« bi bilo želeli, da se pomnoži število sotrudnikov, da bi bil nekako ogledalo sodobnega stanja naše kulture. Naj bi držal v evidenci tudi delo nasprotnikov, ker dvomim, da bi bilo ignoriranje najuspešnejše sredstvo proti njim. Če želimo toinono od aktivnih udeležencev pri »Času«, je pravično, tudi od pasivnih kaj zahtevati. Minimum je, da vsak naročnik plača naročnino (povedal bi, koliko jih dejansko izpolnjuje to dolžnost, pa je številka preveč gorostasna. Samo to: nismo veliko na boljšem od »Vede«, ki ima 60 plačujočih naročnikov . . .) in da prebere vsaj »Obzornik«. Marsikateri dijak bi ga lahko naročil in trikrat lažje prečital, zakaj se to ne zgodi? Roko na srce, prijatelji! Povzemimo na kratko: nekateri znamenja kažejo, da gre na boljše, dolžnost nas vseh je, izrabiti ugodne vetrove!

A. Kranjec.

Sociologija.

Dijaška socialna šola. Ali bi mogli izvesti pri nas na Slovenskem dijaško socialno šolo? Začetki so že tu, v besedah tudi kažemo, da smo zreli zanjo in morda prav zato, ker nimamo take šole, ne napreduje pri nas dijaško socialno delo. V »Monatsschrift für christliche Sozialreform« (1913, H. 6) je izšel z naslovom »Dijaško socialno delo« članek, kjer se pisec ozira na švicarsko katoliško dijaštvo in na njegove nastope v socialnem delu. Ne zdi se mi vredno s pisateljem vred ponavljati na dolgo začetke vseh člankov, ki so o tem predmetu izšli že v »Zori«, ker vedno pridemo na to, kako je tudi slovensko dijaštvo nehalo živeti samo s seboj, kako se je odprlo vplivom od zunaj, kako je začutilo z ljudstvom, se začelo zanimati za njegove družabne in gospodarske razmere, kako se je to valovanje razširilo iz Angleške in Francoske preko Nemčije do nas in ustvarilo našo ferialno organizacijo, S. D. Z. Kdor postane danes dijak, že stopi v tok tega gibanja, to mu narekuje misli in začrta cilje dela za križ, za ljudstvo in za samega sebe. Avtor citiranega članka osredotočuje vse misli postanka in razvoja dijaškega socialnega dela okoli socialnega kurza, ki ga je imelo švicarsko katoliško dijaštvo v dnevih 6. do 10. aprila v Luzernu. Opozoriti hočem na idejno vsebino tega kurza in jo prilagoditi našim razmeram, oziraje se na en poizkus, ki se je izvršil že v okrilju S. D. Z. in na diskusijo o počitniškem delu v lanski »Zori«. Mislim na socialni kurz gorenjske podružnice v lanskim počitnicah v Kropi in na predavanja kot najboljše sredstvo izobraževanja. Tak socialni kurz nas vpelje direktno v spoznavanje socialnih razmer, iz česar moremo zajemati snovi za naša predavanja. Govorimo lahko o marsičem, treba pa je, da je naše socialno delo iz življenja za življenje. Na drugi strani pa moramo biti teoretično izobraženi, treba nam je splošnega pregleda socialnega vprašanja s posebnim ozirom na našo domovino. Če to dvoje združimo, kar smo deloma že prakticirali in se pri tem uverili o važnosti in dobri strani, pridemo na tisto, kar je lucerniški kurz nudil: 1. Poglobiti socialni interes in umevanje socialnih vprašanj. Spoznati moramo socialne razmere mesta in dežele, socialno karitativno podrobno delo, dalje probleme delavskega in obrtniškega stanu. To je teoretična stran naše mišljene šole. In baš v tem vidim pomanjkljivost našega socialnega dela. Manjka nam orientacije, manjka pregleda in odtod le trenutni uspehi, če se smejo imenovati. Vsi ti problemi so gotovo danes problemi slovenskih socialnih organizacij, na primer S. K. S. Z. kot take, J. S. Z. in drugih, ki rabijo inteligentnih voditeljev. Pritegnite dijaštvo, zainteresirajte ga! Ali bi ne bilo umestno, ko bi vodstvo ene ali druge organizacije o velikonočnih počitnicah ali drugikrat priredilo za dijake v Ljubljani ali v kakem industrijskem kraju socialni tečaj, kjer naj bi predavali gospodje, ki so s socialnim delom zaposleni, da bi nam dali vpogleda v socialno vprašanje s posebnim ozirom na slovenske razmere. Poleg serije predavanj bi posvetili nekaj ur oni metodi razmišljanja, kot jo goji uspešno gospod dr. Krek na socialnih kurzih pri Sv. Joštu. Vse to naj bi izvedla S. D. Z. kot dijaška ferialna organizacija, ki mora vsekako stati o vprašanjih počitniškega dela v zvezi s centralami naših ljudskih organizacij. 2. Obiskovanje industrijskih krajev, kjer bi si ogledali tovarne, karitativne inštitucije in naprave. Kaj bomo

s tem dosegli? Gotovo bo znojno čelo in upadlo lice delavca vzbudilo v nas čuvstvo socialne odgovornosti in ljubezen do delavskega stanu. To izvedejo lahko podružnice S. D. Z. same, in tukaj bodo najlepše družile teorijo s prakso. 3. Bilo bi priporočati prijateljske večere. Danes imamo povsod izobraževalna društva, kjer bi se po končanem kurzu sestali z delavci k zabavnemu večeru. Stopili bomo v še ožji stik z ljudstvom, tam se razgovarjali, tam se bodrili. Na to in še na mnogo drugega, splošno dijaštva se tičočega, se še morda povrnem v kakem članku. Za danes le rečem: Polno organizacij in klubov, tendence vzgoje pa jako malo.

V. T.

Moderna umetnost in seksualno vprašanje. Pred dobrimi 20 leti je bilo, ko se je pojavila na literarnem obzorju nova zvezda: moderna umetnost. Mnogi so od nje veliko pričakovali in ne popolnoma po krivici. Rahločutna, za vse vtise sprejemljiva in s finim opazovanjem obdarjena je bila ta umetnost sposobna ujeti najnežnejše treslaje nervozne duše novodobnega človeka. Prva zahteva te nove umetnosti je bila originalnost; napovedala je boj vsemu staremu, tradicionalnemu. Pozabiti pa ne smemo, da je ta nova umetnost izšla iz naturalizma prejšnje dobe. Njeni začetniki so nevede in nehote marsikaj povzeli iz evangelija osemdesetih let. Ohranili so metodo opazovanja, spremenili pa njegov predmet. Naturalizem je iskal predmeta izven osebe umetnikove, moderna pa v osebi sami, v umetnikovem jazu. In ta jaz se je, sledeč glavni zahtevi naturalizma, pokazal svetu, kakršen je bil: v vsem svojem zanosu, pa tudi v vsej svoji duševni nemoči in razbitosti. (Zupančič: »Čaša opojnosti«; Cankarjeva mladostna dela.) Zgodilo se je pa tako, ker moderni človek nič velikega doživeti ni znal, ali ni mogel; naša doba je pač revna in velikih dejanj nezmožna. Umetnik se je poglobil v lastno osebnost in analiziral svoje duševno življenje do meje, da je postal temen in težko razumljiv. (Zupančič: Samogovori.) Kaj je čudnega, da je naletel moderni umetnik v svoji notranjosti na nagon, ki je postal vsled svoje elementarne sile usoden zanj in za njegovo umetnost: na spolni nagon. Protiuteži ta umetnik ni imel, ker je že davno zavrgel krščanstvo z njegovo nadnaravno milostjo. Začel se je prosluli kult spolnosti. Viktor Blüthgen piše v reviji »Der Türmer« XV. 9, v razpravi »Die Moderne und die geschlechtliche Frage« o vplivu, ki ga je imel ta kult na propad javne nравnosti. Pomisliti moramo, da je ravno leposlovje širokim masam najdostopnejša panoga umetnosti in da ima zato nanje največji vpliv. Da je leposlovje svoj vpliv tudi izrabilo, za to so skrbeli in skrbe elementi, ki so prave pijavke kulturnih narodov: judje s svojim časopisjem. Razboritejši duhovi so jeli spoznavati, kam pelje ta pot. Uvideli so, da je postala moderna umetnost narodna nevarnost. Zato se oglašajo vedno pogosteje svarilni glasovi in upati je, da se združijo vsi zdravi elementi, da zajeze, dokler je še čas, umazano povodenj, ki je preplavila evropske literarne trge. Katoliki so v tem boju poklicani gotovo v prve vrste. Kliče jih sem ne samo njihova narodna, tudi njih verska dolžnost. Boj se bo pa bil uspešno edino tedaj, če bo orožje enako. Zato nam je treba novodobni protiverski in nepravni literaturi postaviti nasproti novodobno versko in nравno literaturo; naše geslo mora biti — katoliška umetnost!

Organizacija.

Iz teorije v prakso. Sama teorija je dolgočasna, ako ni spojena s prakso. Ali ni vzajemnost Jugoslovanov, o kateri se toliko piše in govori, do danes le še sama teorija? To neprestano pisarenje je postalo dolgočasno. Prakse manjka. Prijatelji, preidimo iz teorije v prakso! Ne bojmo se jih! Ne kličemo na neprijateljski napad, nego zovemo vse resne somišljenike, da se jim kot prijatelji in bratje približamo! Učimo se njihovega jezika, ki nas usposobi spoznati nje same! Dosti pouka smo dobili ob katoliškem shodu v Ljubljani, kjer smo videli svojo malomarnost v celi njeni goloti. Ali je bilo častno za nas, ko smo brali v prvi številki »Zore«: »Žal pa se niti akademiki nismo mogli z vsemi (namreč brati Slovani) razumeti.« Sramota in greh sta naša. Odkod to, ako smo čuli po kongresu: »Slovenski dijaki so mrzli in prevzetni!« — Vsaj v tem zmislu sem imel priliko čuti na svoja ušesa. Odkod to? Jezika nismo znali in zato smo se izogibali stika z njimi in zato smo bili mrzli in prevzetni. Žalostno! Krivi smo sami. Kako temu odpomoči? Morebiti bi ne bilo napačno: 1. ko bi naši dijaki, zlasti premožnejši, šli vsaj eno leto na kak hrvatski zavod (pred seboj imam v prvi vrsti najbližje sosede) študirat, da se nauče jezika; 2. uredilo naj bi se srednješolske (abiturijentske) sestanke tako, da bi bil en referat v hrvatskem jeziku;¹ 3. na gotovo dobo let naj bi imeli vseobče skupne sestanke in naj bi o počitnicah obilneje potovali med bratskim narodom, kar bo sedaj, ko dobimo skupno potovalno listino, prav lahko. 4. Zelo idealno pa je misliti na to, da bi se moglo v doglednem času začeti s predavanji v jeziku drugih nam bratov Slovanov. Ako se homo učili in naučili jezikov, se ne bomo bali kruha iskati izven meje kranjske dežele, kar se sedaj tako rado dogaja. Po pravici je gospod poslanec Povše na katoliškem shodu rekel: »Naši mladi doktorji bi se vsi radi nastanili v Ljubljani, a malo čez mejo si pa že ne upajo. V poreški okolici manjka akademično izobraženih ljudi, in ker se mi ne zmenimo, jih zasedejo Italijani in celo Nemci.« Res je! Mi si ne upamo tja, ker ne znamo jezika. Gospod kaplan Čok je istotam pozival, da naj naši ljudje pridejo tudi v tržaško okolico, kjer so danes neomejeni gospodarji slovenski liberalci, ki imajo tam svoj refugium, odkar so jim kranjska tla vroča. Liberalci pa so se začeli šopiriti v Istri in tam že zastrupljajo. Ako se mi ne pobrigamo kmalu, bo prepozno in slovensko-hrvatska vzajemnost bo uničena, a uresničena bo na liberalnem programu. M. T. S.

¹ Doktor nimamo sami takih moči, bi mogli povabiti kakega Hrvata in mi bi jim vračali.

Značajnost in politično mišljenje.

»Po zmagi se labilni ljudje vedno nagnejo k zmagovalcu. Svobodno jim, toda vpliva, odločilne besede ne smejo dobiti nikdar in nikjer. Najslabše so izkušnje z ljudmi, ki niso od nekdanj naši.«

»Slovenec«, 1913, št. 283.

Predmet naslednjih vrstic ni nov. Pisal je o njem dr. A. Ušeničnik v lanskem »Času«, istotako Terseglav v 1. letošnji številki istega lista. Posebno odkrito in jasno je povedal stvar prof. Grafenauer na lanskem katoliškem shodu. (Glej poročilo o katoliškem shodu, stran 349. in sledeče.) A tudi glasilo našega dijaštva in starešinstva ne sme prezreti tega pojava, ki je pravo zadoščenje našemu akademičnemu naraščanju za liberalne sirovosti ob času, ko je bil pri nas liberalec »moderen« in njegova glasila pravec javnemu mnenju. Stvar zasluži pozornosti tudi radi tega, da ta potrebna in koristna misel med nami ne zaspi.

Dan na dan lahko opazujemo, kako prehajajo v naše vrste ljudje, ki so bili v akademičnih letih v nam nasprotnih društvih. V privatnih krogih in v javnosti se čujejo različne kritike takih izpreobrnjenj. V očeh nekaterih so to pametni ljudje, ki so našli pravo pot; drugi pa se vprašajo: »Kako pa to, da je tega in tega srečala pamet šele v tridesetem, štiridesetem, petdesetem letu? Kateri razlogi so ga pripravili do tega? Ali bi ne zahtevala njegova čast, da svoj preobrat pojasni?«

Preobrat v političnem mišljenju je lahko čin heroizma ali umazanega egoizma. Odločilni so tu pač razlogi, iz katerih se kdo prelevi.

Naši nasprotniki imajo navadno vsakega za grdega breznačajneža, za kupljeno dušo, kdor prestopi v naš tabor. Ta odločno prehuda in presplošna obsodba je lahko umevna, ker noben vojskovodja ni vesel, če mu podaniki uhajajo k sovražniku. Stvar pa je treba presojati z drugačnega stališča, ne samo z vidika strankine moči. Vprašati je treba: Kam pa spada ta in ta po svojem mišljenju? Ali ni zlasti v naših slovenskih razmerah nad vse lahko, da se nahaja v nasprotnem taboru mož, ki ga drže tam le predsodki proti nam in nepoznanje naše in liberalne stranke, dočim je po svojem prepričanju katolik? Lahko trdim, da v naši javnosti še ni prodrlo v vse kroge prepričanje, da spada katolik v katoliško stranko. Saj živimo v dobi, ko nasprotniki vabijo v svojo sredo vse ljudi brez izjeme pod krinko, da niso protiverski, da, da so celo edino pravi kristjani, braneči pravo vernost pred izrodki prenapetežev in ljudi, ki »zlorablajo verski čut v sebične namene«. Nasprotniki store vse, da prikrijejo množici, ki gre za njimi, končne cilje svojega delovanja; zraven jih pa ni sram, govoriti o klerikalnih backih.

Pa saj ima liberalna stranka vendar razporoko in svobodno šolo na svojem programu! Res. Toda kdo to ve pri nas? Niti liberalci z akademično izobrazbo si niso vedno na jasnem glede tega. O navadnih podeželnih »liberalcih« niti ne govorim. To je pri nas žalostno znamenje za nivó politične izobrazbe pri nasprotnikih.

Izkušal sem enkrat pojasniti izobraženi osebi nasprotnega mišljenja razliko glede verskega stališča obeh strank. Opravil nisem ničesar. Na vprašanje, kje da tiči med strankama razlika, sem dobil odgovor: »Mi smo napredni, vi ste nazadnjaški, mi smo beli, vi ste pa črni.« To je bila sicer šala; a ogromno število nasprotnikov, pardon: ljudi v nasprotnem taboru je, ki bi v resnosti dodali k onemu odgovoru k večjemu še to, da smo mi »farški podrepniki«.

»Farški podrepnik« me je pripeljal še na drug vir »liberalizma« pri nas. Pristaše si nasprotniki pridobivajo in ohranjujejo tudi s svojim nezaslišanim sramotenjem vsega, kar ne hodi z njimi. Na naše vodilne može so nametali tako množico prahu in gnojnice, da jih mora vsakdo zaničevati, kdor obojih ne pozna, to je: naših mož in naših nasprotnikov. Huda je taktika, da se mora glasilo nasprotnika popolnoma bojkotirati; a v naših razmerah je to neobhodno potrebno. Semper aliquid haeret! Ta stavek se mi zdi vodilo naših nasprotnikov pri osebnih napadih. In taktika jih ni varala. Preziranje in sramotenje po nasprotnih listih je zadržalo marsikoga, da se ni postavil možato v vrsto, kamor je spadal po svojem mišljenju. Branje teh listov mu je počasi napolnilo dušo s preziranjem »podlih koritarskih klerikalcev«.

Prišli pa so drugi časi. Dobrotno nebo nam je poslalo v naši dobi mož, ki so se z gigantsko močjo izkopali iz prahu, v katerem so jih izkušali nasprotniki zadušiti, z vrlinami duha in srca pregnjali iz duš mrak in mraz in strnili dobro misleče v falango, ki je živela veselo in krepko življenje »pojoč sred bojnega viharja« brez ozira na nasprotnike. Ti možje so, rekel bi, božji blagoslov in plačilo za nešteto naravnost svetniških življenj naših prednikov, so sad tihih molitev in dobrih del sodobnikov. Kar se je sedaj pričelo vršiti pri nas, to je opisal za vse veke stari Ezop v povesti o žabi, ki se je napihovala. Ko se je liberalna žaba razpočila, o kateri so njeni pristaši sami verovali, da je vol, je postal razgled prostejši, avtoriteta žabe je minula, ljudje so postali dostopni tudi za objektivnejšo (ne rečem: objektivno) presojo »klerikalcev«. Ker je vrhutega mihal pri nas ob pomanjkanju inteligence tudi dober avancement, je marsikdo našel pot tja, kamor ga je že davno vabila njegova vest.

Takih ljudi ni odbijati in ne ovirati na hoji po poti, ki jo jim kaže vest. V nasprotnem taboru jih je morda držal predsodek proti nam, vzgoja v nasprotnem miljeju ali pa tudi slabost značaja. Marsikdo bi bil rad klerikalec kot dijak, če bi to ne stalo žrtev in če bi ne bilo treba poguma. Takih ljudi je sicer med inteligenco v nasprotnem taboru po mojem mnenju sedaj že malo. Za našo stvar, seveda še desetkrat bolj za dotičnike, je koristno, če take osebe pritegnemo v našo stranko.

Ene stvari pa pogrešam pri naših »izpreobrnjenicah«, in to dejstvo me dela večkrat skeptičnega glede odkritosrčnosti konverzije. Zakaj nikdo ne pojasni v javnosti vzrokov svojega preobrata? Ako je dotični prepričan, da je delal doslej napačno in da je našel sedaj pravo pot, zakaj tega ne razloži javno, zlasti če je prej kot nasprot-

nik deloval javno? Pri drugih narodih spadajo med najzanimivejša literarna dela na polju boja svetovnih naziranj spisi konvertitov, ki slikajo, kako so našli pravo pot. In prehod iz stranke, ki ima na programu boj proti katolicizmu, v katoliško stranko je tudi konverzija, ki ni dosti manjša kot prestop iz ene krščanske vere v drugo. In če kak »konvertit« tega ne uvidi, dokazuje s tem, da ni bil nikdar pravi liberalec, zraven pa tudi, da si glede naših političnih strank še vedno ni na jasnem.

Taki spisi bi nam tudi zelo poglobili naše poznanje nasprotnne stranke, njene taktike in sredstev, s katerimi ujamejo največ »duš« v svoje mreže. Tudi naš »kulturni« boj bi postal s tem globlji, dostojnejši in bolj načelen.

Umljivo je, da v mnenju naših ljudi ne zraste veljava dotičnega, ki so ga poznali kot odločnega nasprotnika in ki ga zagledajo naenkrat v naših vrstah, ker jim ni popolnoma znana pot, ki ga je privedla sem.

Nisem prijatelj onih, ki imajo besedo »akademično izobražen« prevečkrat na jeziku; kdor pozna naše univerze in bedno življenje našega visokošolca, ta ve, kako težko je v naših razmerah postati resnično akademično izobražen. A eno smo pa dolžni svoji akademični izobrazbi in svoji akademični časti: Da v javnem življenju ne hodimo za političnimi strankami ne kot backi, ki ne vedo, zakaj gredo za vodnikom, pa tudi ne kot paraziti, ki so pri stranki, dokler je rabijo. Če akademik izpremeni smer svojega življenja, naj pove, zakaj. Zlasti se mi zdi to potrebno pri osebah, ki so že kot nasprotniki delovali v javnosti. Ker bi prevelika rigoroznost na tem polju postala težko premagljiva ovira za ljudi, ki niso navajeni, kazati in pričkati se v javnosti, bi veliko pomenilo že to, če bi se motiviranje prestopa zgodilo v nekaj slučajih, ki vzbude posebno začudenje.

Kdor je pristopil k nam z duhom in srcem, ta dobi s tem tudi željo, obvarovati druge pred zablodami, po katerih je blodil sam. Nekaj takih spisov konvertitov bi izčistilo pri nas ozračje večjega ali manjšega, javnega ali prikritega nezaupanja do njih, zraven bi pa zadalo nasprotnikom najobčutljivejše udarce.

Pomnimo slučaje, da so se konvertiti sprli s stranko in ji pokazali hrbet, tako kot pravi Šekspir o Cezarju, da je brcnil proč lestvo, na kateri je priplezal tako visoko. Ni pa še izpremenil svojega mnenja inteligent, ki je prebil akademična leta v naših društvih. On je bil naš že v dobi, ko je pristaštvo k naši stranki pomenilo zaničevanje v družbi in preteriranje v službi; ni šel namreč za slavohlepjem in ne za denarjem, ampak za svojo vestjo in verskim prepričanjem. Mladenič je idealen, viteški, ponosen in nesebičen. In če ima starejšina našega akademičnega društva pred konvertiti kako prednost, se mu mora gotovo šteti v čast, da je hodil za svojim prepričanjem ob času, ko mu to ni donajalo nikakih dobrin, ob času, ko se v mladeniču tvori značaj »in dem Strom der Welt«!

In tako je v sedanjih časih zmage starejšina lahko ponosen na svojo preteklost in naš akademik na svojo sedanjost.

Onkraj Apenin.

Spomini.

La Nazioneeeee . . . il Fieramoscaaaaa . . . il Nuovo Giana-
leeeee . . .

Imena te florentinske trojice so mi zvenela na ušesa, ko sem se lanske jeseni skrokan in ubit zbudil na široki italijanski postelji v hotelu Bonciani. Dospel sem bil prejšnji večer iz domovine, temne, žalostne in meglene kakor ljubljansko barje.

Vstal sem, vzel angleški brevir in krenil po Via Cerretani proti središču. Stal sem dober četrt ure pred »nebeškimi vrati« in na drobno ogledoval Ghibertijeve reliefe, povzete deseterim scenam iz starega testamenta. »Ein Meisterwerk Ghibertis« je rekel Baedeker in učenjaški pripomnil, da je Battistero iz zgodnje renaissance, deloma pa tudi že iz »prehodnjega sloga.«

Naenkrat pa me, zamaknjenega v te stare, perspektivno tako dovršene prizore, potrka po rami mož, ne mož, mlad fant, čisto brezbrk giovanottino, kojega fizijognomije sem se spominjal, a za ves svet ne bi bil uganil, kdo je in kako je njegovo ime.

»Me ne poznate?«

»Oprostite! Se ne spominjam...«

»Moje ime je Mirić.«

Posvetilo se mi je v glavi.

»A, poznam vas,« sem se razveselil, »od Dantejevega paradiža. Saj ste obiskovali kurz, kjer smo najslabše, kar mogoče, interpretirali pred letom na Dunaju mističnega sholasta.«

»Pa da, bio sam.«

In patati . . . patata sva začela govoriti o Firenzi. Šlo je to tako hitro, da sem popolnoma pozabil povedati mu svoje ime. Mirić je bil že cel teden doli, preden sem prišel jaz. Zató mu je vsaj nekaj znane-
nega.

Pobratila sva se po par frazah. Ne čudite se, Slovani se vedno bratimo, da se potem lahko bolj originalno stepemo. Porogljivo je gledala Brunelleschijeva kupola na idealno dvojico južnih bratov, ki jih je samo bratstvo in prepir, sama moč in slabost.

Od tistega dne dalje je bil on Milan, jaz pa Janez.

Šla sva v kavarno Bottegone, izpila vsak svojo kavo, pa govorila o tem in onem.

Povedal mi je, da hodi poslušat na Istituto Superiore predavanja profesorja Rajna in da se je seznanil tudi z dvema drugima gospodoma s katedra, lingvistom Parodijem in pesnikom Mazzonijem.

Zvečer je rekel, da zahaja v kavarno »alle Giubbe Rosse« ali pa gre tupatam poslušat koncert k Paszkowskemu, kjer se toči pristno monakovsko pivo — fabricirano v Firenzi.

Določila sva sestanek za tričetrt na dve, si voščila dober tek — to je v Italiji potrebno — in se poslovila.

Bila sva si že brata, a suhoparna in še nedomača južna brata.

Popoldne sva se našla ob določeni uri pred Palazzo Strozzi in se odločila, da greva v Cascine. Florentinci za to izprehajališče ne najdejo nikdar dovolj hvale.

»Le Cascine non sono soltanto belle, ma davvero belle,« mi je rekla gospodinja Rosa. Po nabrežju Lungarno Amerigo Vespucci sva šla kramljaje proti Piazza degli Zuavi, vedno ob bregu zelenega Arna. Po dolgih, z živo mejo ograjenih cestah in stezah sva hodila. Milan mi je povedal, da se je seznanil pri »Rdečih suknjah« (vsi natakarji v tej kavarni nosijo rdeče suknje) s slovenskim slikarjem Francetom, ki želi poznati tudi mojo malenkost.

Najini pogovori so se sukali o vseh mogočih neslanostih. Začetkoma sva bila pusta in prazna. Menda so bile najine sodbe, objektivne in subjektivne, precej enako paratistične, vsakdanje, naravnost banalno dolgočasne. Najraje bi mu bil rekel idiot, če bi le ne bil prepričan, da s tem samega sebe imenujem kozla.

Prišla sva slednjič tudi na umetnost. Milan je privlekel iz žepa zadnjo številko »Voce« s strašnim reklamnim naslovom: Auguste Rodin, non artista (una stroncatura).

Čital in tolmačil je. Govoril je proti Rodinu z onim duševnim prepričanjem in ognjem, ki sta lastna le dobremu Hrvatu, ko dela že deseto napitnico milo ginjeni slovenski družbi.

»Rodin spretno kopira naravo, posnema s posebno tehniko telesa modelov, dela imenitne preparatorične študije, je artist za medalije in diplome.

Drugič: Rodin hoče biti »velik« po načinu Michelangiola in Donatella, a je grozovito površen. Nič človeškega in čutiljivega ni na njem. Dela pozó za pozo. Išče posebne manières, ki nimajo nikakega stika z življenjem. Hoče biti grandiozen, a ostane neekspresiven plastik, brez psihologije in dramatike. Michelangioloval svet pa je notranji svet, refleksiven, moralen. Včasih gane, dasi vedno ne ugaja, a je legitim in imponira kot vsaka stvar, ki je globoka in velika.

Tretjič: Rodinu manjka vsaka spontanost, tuj je življenju, notranjosti nima nobene. Njegovo delo je refleks, je posnemanje Buonarrottijsve duše in radi tega je brezpomemben. Rodin je Michelangiolo + Donatello za rabo žurnalistov. Na njem leži Michelangiolova mora, ne more se zbuditi in dela kakor človek v hipnozi. Fingirana tragedija in neučinkujoča groza. Kot pravi Tolstoj o Andrejevskiju — če se ne motim —: nas hoče ostrašiti, a mi se ne bojimo.

»Pa pravijo Francozi, da so njegova dela une modernité par excellence,« sem pripomnil.

»Nič res,« je rekel Milan in spravil revijo. »Njegova dela so reminiscence, nič kot reminiscence. Histerizem po načinu de Maxa. Vse v njegovih delih je spomin na muzeje, spomin, a ne asimiliran njegovi duši in njegovi tehniki. Kar je napravil, tega sam ni doživel (Škandal glede njegove »Bronaste dobe« leta 1877!). Sveti Janez Krstnik — popolno pomanjkanje umetniškega izraza — sicer pa zelo spretno dovršeno delo.

»In če je tak, kot si ga predstavljaš ti, zakaj ga niso strgali francoski kritiki?«

»Francoski šovinizem ne strga Francoza. V Franciji pa ni neodvisnih kritikov in Rodin se je tudi tem znal odtegniti. Résumé: Rodin — pravi Rodin — je Rodin le takrat, ko je oblečen v tujo suknjo. Njegov teritorij je, kot pravi Soffici, pseudo-sublime. Nikdar ni segel življenju do dna, je hinavsk, maniriran, površen, sholastičen ter akademičen in bo ostal v zgodovini umetnosti le kot človek s slavo druge vrste.«

Nisem mu mogel ugovarjati, ker sem do tedaj malo več vedel o Rodinu kot to, da mu je ime Avguste in da je kipar. Vso svojo ignoranco je treba včasih prikriti s prisiljenim molkom, ako hočemo doseči minimum vsakemu človeku usojenih blamaž.

Prišla sva bila že do Indiano. Sedla sva na teraso kmečke gostilne, popila vsak bicchierino čertoze, plačala in se vrnila preko polja proti mestu.

Žvižgaje in godrnjaje melodije slovensko-hrvaških pesmi sva korakala molče med golim trsjem in dospela čez dolgo uro na Via della Scala.

Glasovi vojaške godbe so prihajali od nekod.

»Idiva,« je rekel Milan, »na Piazza Vittorio!«

Ob nedeljah je bil tam vojaški koncert. Najraje bi bil rekel, da ne. Hrup vojaških godb mi ne ugaja, še manj pa ljudje, ki pod pretezo javnega koncerta kažejo svetu, da si kupijo lahko na kredit lepih toalet, da znajo lepo gledati in še lepše dišati po najnovejšem pariškem parfumu.

A tujec sem bil. In v teh slabotnih urah osamelosti se rad oklenem duše, dasi slabo znane, a vendar dobre, slovansko čuteče.

Prišla sva tja, ko se je bilo že stemnilo. Strilloni so raznašali tretjo izdajo florentinskih in milanskih časopisov.

Nazione, la terzaaaa... Corriere di Milanoooo... La grave sconfitta dei Turchi presso Kumanovo. Leggete la Nazioneeeee...

Bolj ko vse drugo naju je zanimala usoda Kumanovega; kupila sva si vsak po en izvod časopisa in jo krenila v Giubbe Rosse. Ni lahka pot skozi neprodarno gnečo, ki se preriva »sotto i portici« ob nedeljah in praznikih zvečer.

Središče velikomestnega vpitja je v Firenci Piazza Vittorio Emanuele. Štiri kavarne zijajo s svojimi praznimi okni na Vittorijev spomenik. Godba igra demonske polke, ljudstvo vpije, klepeta in se smeje, žepni tatovi prežijo na borse in borsette. Vse je živo, vse zdravo, Vittorio Emanuele ne pozna tihih večerov.

Pod »Portici« se gnete ljudstva kot bi šlo vse na volišče. Tupatam izza vogala pogleda častita oseba karabinijerja, zakašlja in pljune na tla. V razsvetljenih oknih elitnega kinematografa Edison kriče rdeče karikature trdibrkega glumca z reklamnimi napisi: Oggi lavora Max Linder. Ingresso 30 centesimi — Pei baubini e soldati la metà. To je velikomestno, moderno, živo in glasno, to je italijansko.

Pod dolgočasnimi arkadami smo na Dunaju zabavljaše prebavljali šmorn in karote dijaške menze. Sotti i portici v Firenci pa se ne govori o pumpih in prilogah, doli je vse svečano in razsvetljeno, razsvetljen in ves v solncu je tudi želodec, če se popije kozarček čertoze.

Stopila sva v kavarno. V tesnem koticu blizu vrat je bila še prosta mizica. Sedeva in čakava. Kot škrti so skakali gorindol rdeči natararji, za naju pa se ni zmenil nihče. Slovan je vedno zadnji.

»Eh, cameriere, ci da qualcosa da bere?«

»Subito, signori, un momento.«

Čakala sva zopet, a ne en trenutek, mnogo trenutkov, malone četrt ure.

Nazadnje sva prišla vendar do črnih kav in dobila nekaj starih avstrijskih časopisov.

Dva Nemca sta se pri sosednji mizi kregala za »Berliner Tagblatt«.

»Sie buchstabieren oder lernen auswendig?« je nergal prvi.

»Was geh^t Sie das an, geben Sie Ruh!« je odgovoril drugi.

Pri večji mizi je sedela moška družba, dobre volje. Z glasovi tenorske višine je razlagal približno tridesetleten fant svojem^u omizju kubistične probleme.

»Vidiš,« je rekel Milan, »ta, ki govori, je Soffici, ona dva njemu vis-a-vis pa sta Marinetti in Papini, očaka italijanskega futurizma. Drugih ne poznam, a spadajo tudi med one, ki so prisegli smrt muzejem in bibliotekam.«

Šestdesetleten možic na moji levici je videl, da se zanimava za glasno omizje, pogledal je naju smehljaje čez očala in vsiljivo kokodajsal:

»Signori, Signori, Signorini!«

Okrenila sva se.

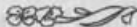
»Signori!« Pokazal je proti futuristični mizi.

»Eccoli, i futuristi che non se la dicono più colla ragione sana.«

»Hehehehe,« se je nasmejal samozadovoljno in jel zopet požirati le novissime dai Balcani. Prečitala sva vsak svoj list, pregledala najnovejšo Musketo, Fliegende in šla k večerji.

Giovanni.

(Dalje.)

Visokošolski študij.

Ko srednješolski dijak z maturo zapušča šolske klopi in obsovráženo zidovje zavoda, ki mu je vezal peruti in ga skušal spraviti na pot pridnega, ubogljivega in poslušnega državljana, kateremu ni treba misliti, ker mislijo drugi zanj, se gotovo ne zaveda, da ni vse zlato, kar se sveti. Vabi ga zlasti sijaj časti in slave, ki jo upa sam doseči v korist človeštva in naroda. In mnogokrat si potem izbira prihodnji stan, ne da bi vpošteval razmere, celo ne da bi imel poklic do izvoljenega stanu. Poda se na visoke šole, tam mu pa opešajo vsled pomanjkanja moči, odpre se mu nov svet, ki je mnogo grši kakor si ga je predstavljal, oboje pa vpliva nanj tako, da ali zdvoji in obesi ideale na kljuko in se uči le toliko, da dobi izpričevalo ali pa se razvije v egoista, ki nima zmisla za potrebe drugih, ki pa zbira učenost in znanost kakor skopuh zlato. V interesu cerkve in naroda je torej, da se mladina pouči pravočasno o dolžnostih in o delu za ideale, ker bi sicer lahko izgubila te ideale popolnoma.

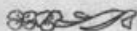
Ideale je mogoče ohraniti v vsakem stanu. Vse dobro za cerkev, za narod, za trpečega delavca hoče idealist, ki je njegova volja močnejša od telesa. Temu posveti vse svoje misli in vse svoje delo. Seveda lahko napravi tudi napake, ker je bilo njegovo spoznanje sredstev v dosego onih idealnih dobrin le nepopolno, nezadostno ali celo napačno. Za nas odločuje volja. Dobro voljo ima pa lahko vsak, delavec, pisar ali dvorni svetnik. Kadar si bom izbral stan, ne bom torej tega storil z ozirom na svoje prihodnje javno delo, ampak poslušal bom svojo vest, preiskal svoje talente in tudi vpošteval premoženje svojega očeta, potem pa šel po poklicu, ki mi ga je določil Bog. Izbral si bom oni študij, ki se moji osebnosti najbolj prilega.

'Ko sem si pa določil svoj stan, tedaj ne bom le površno preštudiriral par knjig in poslušal par predavanj, ampak bom tukaj šel stvari prav do dna. Strokovno moram biti popolnoma usposobljen, če hočem, da mi bo mogoče stremiti za ideali; le v tem slučaju bom namreč prost in neodvisen tako, da mi zavist in zloba ne bodeta mogli blizu. Kdor se bo moral bati vsakega vetriča, ki bo potegnil proti njemu, bo postal samo stroj, ki ga bodo drugi rabili.

Poleg svojega strokovnega študija pa ne bom zanemarljivo splošne izobrazbe. Zlasti bom posvetil mnogo časa temeljni znanosti, filozofiji, ki se je morem priučiti le v mladosti. Iz previdnosti se bom poleg svoje stroke privadil kaki spretnosti, da mi v skrajnem slučaju le-ta da kruha.

In ko bom potem tako oborožen stopil v svet, bom iskal utehe v delu, ki mi ga določi usoda. Ni potreba, da bi postal vodja naroda! Potrebna je le dobra volja, pridno delo in omejitvev zahtev po blagu in časti. Srečen oni, ki spozna, da k sreči ni potrebna slava; storil bo v tej zavesti stokrat več za cerkev in narod ko oni, ki v idealih išče sebe!

B. R.

V Leonovi družbi v Ljubljani so med drugimi predavali: Dr. Josip Mal o Veliki Kranjski; dr. Ivan Pregelj o romantiki in njenem vplivu na slovensko slovstvo; dr. Fr. Stele o varstvu spomenikov in dr. F. Terdan o sledovih Bogomilov v srednjem veku.

Prijateljski sestanek slov. katol. starešin in akademikov bo v soboto, 18. aprila t. l. ob pol 8. uri zvečer v rožni sobi hotela »Union« v Ljubljani. Na sestanku se bo razgovarjalo o težnjah in željah našega dijaštva. Zato vabi podpisani, da se katoliški akademiki udeležijo tega sestanka v čim večjem številu in da eventualno že prej določijo svoje referente! — Za Starešinstvo: Bogumil Remeč, t. č. predsednik.

Na Dunaju se je osnoval poseben odsek Slov. kat. akad. Starešinstva, ki združuje tam živeče starešine. Odsek bo brezdvomno na mestu, ker bo poleg drugih, zlasti narodnostnih nalog, vršil tudi to, da bo ohranjal stik Starešinstva z dijaštvom.

Osebnosti. Starešina Ernest Tomec je nastopil supleturo na gimnaziji v Kranju, Josip Puntar supleturo na II. državni gimnaziji v Ljubljani namesto obolelega Ivana Mazovca, Jan ko P e r n e je bil pripuščen v prakso pri deželni vladi kranjski v Ljubljani, dr. Fran č i š e k P e r n e je bil prestavljen z gimnazije v Kranju na I. državno gimnazijo v Ljubljani, Fr. J e ž je vstopil v sodnijsko prakso pri deželnem sodišču v Trstu, dr. J a k o b M o h o r i č pa pri deželnem sodišču v Ljubljani.

Profesorju Anton Doklerju je umrl šestletni sinček Stanko; naj bo staršem tudi tem potom v imenu starejšin izrečeno najiskrenejše sožalje!

LEPOSLOVNA PRILOGA

Josip Lovrenčič:

Mi.

Naše življenje, naše stremljenje
— čudi se, ki ne razume —
je senca koles, ko z jasnega neba
gleda luna na zmrzlo cesto
in zasneženo polje.

V vozu sediš. Klanec. Kolesa je zavora počasila
in vidiš sebe v času počasnih časov:
se upoščevaš.

Klanec je za tabo. Ravnina. Gledaš kolo:
prečke so zginile — vsaka si ti. Še platišč ne vidiš.
Veš: čas brzi — v njegovi hitrosti si nič.

France Bevk:

Tebi.

Poslal sem te po smrt!...

Kot bos si šel,
kot čez trnje si šel
in prazen dospel
si čez dolgo nazaj:
»Kako naj jo pozdravim?«

Čeb. André:

Srečanje.

Udarila s pestmi je pod nebo;
z nogo v trotoar.

In kakor bi se odprlo nebo,
belo in solzno
so se mi smehljali njeni zobje:
»Trd je njegov obraz:
v njem se mi razbijajo oči —
me duši —
Živa bi šla zdaj s tvojim v vas!«

»— zdaj s tvojim v vas!« mi je pisal park
pismo brez rdečih mark.

Narte Velikonja:

Vseh mrtvih dan.

Kam gredo nebesa od nas?! —

Mrzla ura, bolno srce
meri čas —
moja roka čuti Tvojo
in Tvoj pas...

Nekje daleč žvižga obešen glas...

Tako blizu, kako daleč
sva nocoj —
moja misel išče tesno:
»Kaj s teboj? —

Kako daleč sta si srci
ta večer —
moja roka čuti v Tvoji
le nemir...«

Zgrabil sem žvižgajoči glas —
vrag je vsi bolesti vir!...

Narte Velikonja:

Deklamacija.

V osnutku »Štirje v dveh«.

Deklamiram:

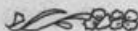
»In v Saidi je skrivnost velika,
krita s plaščem pred pogledi solnca,
a mladenič...« »Bogučasekradeš —
bil poet je?!« — je gospod vzdihnil.
»Da!« —

»Sem vedel!« pa je močno kihnil.
»... a mladenič — »Bogučasekradeš «
sfingo gleda...«

»Ne, beseda
Vam nocoj ne teče!«

»V prsih ta skrivnost skrivnostna peče
in v možganih že sedi bohotna
misel, ki ni umrla, ker je preslabotna! —

Konec naj skandiram:
Padel mrtev je na tla mladič...«
»Prav ti bodi, bleda radovednost!« —
... pod zastorom bil je šestkrat počen nič...«

Čeb. Andrè:

Nočni odmev.

Čuj, kako nočni zrak zvoni:
ne žaluj, ne vzdihuj!
Pod tabo se zemlja drobi?
Vzpni se s cest
do zvezd
in v hrepenenju ne miruj!

Zrak zvoni —
jaz slišim nove dni.

France Bevk:

Škindre ali pisma brez znamke.

1.

Za odrasle preokorno,
rad dobil bi honorar,
pa je pesmico uborno
nesel — deci na oltar.

2.

V naših časih šteli
smo pesmi na število,
»kmečkih« zdej nakupiš
na meter in na kilo.

3.

Gospa pisateljeva:
»Poglejte, gospod, to pero —
s tem je napisal moj mož nov roman.«
Kritik: »Oho! —
Nov roman? — Da vidim le-to,
napišem oceno za jutrajšnji dan.«

4.

Če zлагаš pesmice
in nočeš še ljudem v zobe:
otresi se minolega,
ostriži se do golega,
kupi si glacé in frak,
palčico, monokel zlat,
in ... in ... no ... in par — solidnejših kravati!

5.

Rad bi, da se proslaviš
in otmeš pozabi? —
Najlažje, če koga zadaviš,
a pardon! — Veš kaj, daj, pa se obabi! —

Kaj ljubica ne razume tvojih črk,
ki mrtve so razpete čez popir? —
Hm, pa bo življenje razumela,
ki živo bo vrvelo iz nemira le v nemir? ...

»Vi ste literat, gospod?« — »Po malem, po malem« ...
»Pogum, pa bo šlo,
jaz pravim...«
»I jaz... se... hm — s tem bavim...
Pa gospodična — kako? —
Vi pišete?« — »Dá, ah, interesanten dnevnik.« —
»A — tako!?«

Josip Lovrenčič:

Pogled na mesto.

Nad mano milijon zvezd blesti,
pod mano milijon luči gori —
milijoni zvezd
pojó melodijo končanih cest,
milijoni luči žarijo
nekončanih cest melodijo.

Milijoni zvezd — vašo pesem poslušam:
molčim in jo sanjam;
milijoni luči — vašo pesem okušam:
trpim in se ji klanjam — —

Za milijoni luči je temá —
vem: daleč, daleč je do nebá.

Čeb. Andrè:

Spoznanje.

Najini srci sta si dahnili dan brez noči.
Tvoje oči so si stvarile večno morje:
spenile vanj hrepenenja cvetočo kri.

Ti praviš — A jaz vem: ni dneva brez črne noči.
Noč za nočjo grob grebem z rokami
v temnozelenih valovih;
ob bregovih
pesek pekoči mi liže pod prsti mesó —
ura za uro mi bije v obraz
samoten čas
in solzno besedo v okó —

Narte Velikonja:

Jaz.

Besede spremljajo moja pota tri:
slabič, igralec, trinog! —

Igralec! — Igrale so njene oči,
ker si lagalo je njeno srce —
ker ni videlo, kar le ve,
še danes laž za resnico drži.

Trinog! — Ljudje so na luno zbežali;
da bi ne videli nog,
so ž njimi ušesa tiščali.
Ne morem do njih! — Nisem Bog! —

Pa slišal sem besedo: slabič;
ljudem sem se razlezel v hudoben nič —
in veš, kje me iščejo?! — Med smetmi! —

Josip Lovrenčič:

Desetnica.

Narodna pesem naših dni.

Devet hčerâ je mati omožila,
devet hčeram je dal oče doto,
deseti nista dala nič —
pač — lepoto.

A na zemlji je bil težek čas:
Zlató je pelo pesem okroglo zvenečo
in ustvarjalo srečo;
pošteno srce in lep obraz
prišlá sta ob glas.
Deseta hči je spoznala to
in vzela od doma slovó:

Oj zbogom, zbogom mati moja,
oj zbogom, moj dobri oče,
za najmlajšo nista imela srcá —
z doto lepoto gre križem svetá
in joče — —

Šla je. In ko se je vrnila
je dobri oče in dobra mati
nista hotela spoznati — —
Bilá je zvezda, ki se je vrnila.

Narte Velikonja:

Literaren večer.

Zašumelo je v parterju, galerija je vzdihnila.

Poet je stal sredi odra, da bi svoje pesmi bral.

Videl sem ga in se zanj bal.

Stisnjena roka je poljubila mizo, zelena žarnica njegovo čelo — zamižal sem, da ga vidim v očeh navzočih! — Njegovo fotografijo so prej pogledali v »Dom in Svetu« in mamica je vprašala hčerko pred odhodom z doma.

»Ali je oženjen?«

Imeli sta sedež tik nad odrom.

Ker je hčerka rekla, da je, da ima že zakonske otroke, da, še celo nezakonske, ker je rekla, sploh ker si je upala nekaj reči, je mamica namrdnila čelo.

»Jaz poetov že ne morem!«

Hčerka je verjela mami, mamica hčerki — časa ni bilo več, da bi si dokazali druga drugi laž: toliko da nista zamudili, čeravno je začelo pozneje.

Poet je stal sredi odra, njemu nasproti na galeriji sta se držala za roko kratkokrilnica in ljubček njen. On je trepetal, da je ne vzame poet, da je z verzi ne vname, ona je tiščala album, da si zapiše sveto reklo. Davno je že dala srce poetu, ko je citirala nekoliko spremenjene verze njegove.

»Dragi, kaj je kes
kaj je kes in greh? ...«

Da bi on ne slutil izdajstva, mu je stiskala roko, da ga je bolelo. Jaz sem ju videl in se zanju bal.

Po dvorani je še šumelo.

Ko je začel:

»Na škripajoči verandi smo stali,
za roke se z dekleti držali!«

je kratkokrilnica zajokala — ljubosumnosti.

»Nu, saj nima glasu!«

Z galerije na galerijo je po tretjem verzu zašumelo:

»O, kakšen nos!«

Pa je bral:

»Kot da sem sam izmed njih.«

Pritajen šepet:

»Jaz ga razumem.«

Slišal sem odgovor kot triumfa vzdih:

»Ninči, vidiš — saj pije vodo!«

Zbal sem se in trepetal za vodo.

Na uredništvih je bila tiste dni povodenj; ker je bila zima, so dnevniki vodenih verzov zmrznili.

Komu si bral, poet?

Narte Velikonja:

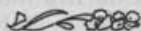
Ljubavno pismo.

Ves up grenak, svoj sladki dvom,
vse tebi
za tiho srečo in miren dom
in zvezdo na nebi! —

Kaj hočeš ti? —
Nemira srce se ti bo nasesalo
in mraz v obrazu trpečem boš zrla...
Dekle! —
Boš tudi ti umrla,
ko v temo in dvom bo peljalo
srce?! —

... Imel sem dekle —
vsem mrtvim zvonovi so težko zvonili
in tudi — nji...

In vabim te: težka so moja pota,
v meni dvojni svet živi,
da, solnce bi gledal brez oči:
moj cilj je — lepota.

Dolenjčev Cene:

Blisk.

Zabliskalo se je čez širno nebó —
Ti greš. Ali si blisku brat
in prišla je tvoja dolžnost,
da zdaj ga odhajaš iskat?

»O da sem jaz blisku brat,
da planil na mah bi čez vso to ravan
neskončno v tujino, v noč —
tam blisk bi sam delal si dan!«

Glej v vrstah odšle so na daleki jug
vse ptičice — ali si njihov brat
in bo te ponesla mehka perot
med sestrice nje svatovat?

»Da, dušica moja, ptica sem jaz,
ki Bog ji ustvaril je mehko perot,
da gre, se ne vrne: nagon ji umre,
in v zraku za njo se zabriše pot!«

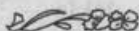

Narte Velikonja:

Materi.

Ti si pisala, zlata mati moja:
 Sin, zjutraj te tvoja kava čaka,
 opoldne je na mizi žlica tvoja —
 uho pričakuje tvojega koraka,
 oko te črez ognjišče
 na morju, na obali išče,
 sin moj! —

In vsako besedo je srce poljubilo,
 ki jo je zapisalo težko pero —
 Vem, mati, da me čakaš, vem,
 a bolnega srca pred tebe ne smem
 popotnik — sin tvoj!...

Josip Lovrenčič:

Teden.

Premišljevanja zlatih nauk ali brumen začetek novega leta.

Celo noč sem se vozil in dneva prvo polovico. Drugo polovico sem posvetil obiranju vrat. Vzveselil sem se vsakega lista, ki mi je klical v raznih varijantah: Ein Zimmer zu vermieten. In nastopil sem stopnic, da bi bile vse ena — bil bi vrh babilonskega stolpa. Kateri jezik bi govoril, ne vem. Najbrže bi molčal in vsi bi me razumeli. Pred listi, ki bi radi solidnega gospoda, sem imel rešpekt; sam sebi si nisem upal dati tega spričevala. To je bila velika zmota, ki je v prihodnje nikdar več ne zagrešim. Ko sem videl, da ni drugače — večer se je bližal — utrujenost velika — sem oblekel svojemu gospodu solidno suknjo.

V špirali sem se privrtel v tretje nadstropje in eksperimentiral na vljudno prošnjo: Bitte za drücken! Eksperiment se je čudovito posrečil: odznotraj je zazvonilo in v copatah je pridrsela — beseda tu ne znači prožne hitrosti in naj je poklon — častitljiva gospa visokih let.

Trdno sem sklenil, da ne bom več babilonil in da najmem sobo, pa magari, če je brlog.

In sem jo. Naj jo opišem? Je ne. Samo to povem: nad pisalno mizo visi stenski koledar.

Ko sva se z gospodinjo zmenila vse, kar se mora zmeniti in ko sem ji razodel na vprašanje svojo slovensko narodnost, se je skoroda zjokala — mi je povedala, da je Slovenka in poleg tega sem moral poslušati vso njeno dolgo zgodbo. Ko je končala, me je opozorila na stenski koledar, kjer so tako lepi nauki za sleherni dan. Njen rajni soprog — je rekla — je vsako jutro prvo odtrgal list prejšnjega dne in si zapomnil rek, po katerem se je ravnal, in bil je spoštovan in obrajtan pri naprejpostavljenih in pri kolegih: sploh pred Bogom in pred svetom.

Med njenim pripovedovanjem sem se zamaknil v vsega spoštovanja vredni koledar, ki mi je bil dokaz, da umevajo naše narodne

tvrdke propagirati umetnost in da ne zabijo celo vdov penzioniranih uradnikov, ki so jim bile zveste odjemalke, dokler se je dragi soprog, zvest uradnim dekretom, selil v domovini iz kraja v kraj.

Moje vdano poslušanje je vzbudila njena končna želja: Tako morate tudi vi odtrgavati liste!

Jaz sem rekel: Ne bom!

Potem bom jaz. Vsako jutro, ko prinesem kavo. Vi si samo rek zapomnite.

Tako je rekla in mi napravila obenem uslugo, da je odtrgala zahajajoči dan. In vsa vesela mi je povedala staro angleško resnico: čas je zlato.

Dober nauk. Ž njim vam bom plačeval! sem se nasmejal in ji želel lahko noč.

* * *

Čas je zlato.

O Bože moj! Koliko zlata sem potemtakem že imel, a jaz, ničvrednik, sem ga zapravil. Kaj bi vse lahko kupil! Težke možgane predvsem. Težke možgane? A kaj bi ž njimi? Shakespeare je položil Rimljanu besedo v usta, ki velja še danes, ki jo uvaževane osebnosti intonirajo še vedno in jo potem mogočen zbor širom domovine zapoje: Er denkt zuviel, die Leute sind gefährlich!

In jaz naj bi bil nevaren človek?

Ne!

Dobro, da sem zapravil toliko zlata.

Zaprl sem oči in dobro se mi je zdelo, da nisem čutil ne časa, ne prostora in njiju praktične in psihološke strani. V sanjah so me mučili možgani: v skledi, iz kakršne sem jedel doma močnik, sem jih videl — bili so gnezdo kač in sikali na vse strani.

.

*

Jutro, lepo jutro.

Iz malega raste veliko.

Moj dragi čas je zlato, vrednega brata si dobil, oba sta lahko moj oče; če bom priden in poslušen sin, ne garantiram.

Vidim: smotrnost bo čednost, ki je vodila narodnega trgovca pri urejevanju, in skrb za dušni in telesni blagor svojih odjemalcev. Peter Klepec — ali kako že — pridi se les učit, ne bo škodilo: drugo in tretjo in stotero izdajo Aforizmov požrejo filistri, ki se zanimajo za literaturo, komijem bo tvoj gemišter aufšnit dušna hrana in modrost in preparandke bodo zajemale iz tebe stavke, s katerimi podčrtajo svoje vzdihne in hrepenenje — —

Prijatelja sem srečal in ga pozdravil:

Iz malega raste veliko!

Zasmejal se je in me čudno pogledal.

Ujezil sem se in ga vprašal, če ne veruje v to simpel resnico.

Seveda verujem. Zato pa ni treba, da mi jo ti poveš, še manj, da me ž njo pozdraviš!

In še bolj sem se ujezil. Ozmerjal sem ga in mu rekel, da bi mi moral povedati: Iz velikega raste majhno!

Zdaj je bil on jezen. Zagnal me je k vragu. In jaz sem šel.

*

Zrno do zrna pogača.

Nadaljeval sem sam: kamen do kamna palača in rekel sem si, da mi današnji dan ponavlja včerajšnjo resnico. Torej mora biti uvaževanja vredna; praktičen človek — in to je trgovec — ne bo izgubljal praznih besed.

Zrno do zrna pogača!

Kdaj jo jaz spečem? Drva nabiram, kar pomnim in še vedno jih ni za butaro, s katero bi se dal zanetiti ogenj, ob katerem bi imel človek veselje. Ogenj! A za ogenj je treba ognjišča in za ognjišče, če ne palače, pa vsaj ponižen dom. In za dom je treba kamenja. Drv še nisem nabral in kamenja tudi še nisem navozil toliko, da bi zidal.

In kje je še moka!

In kje je, kje je še pogača!

Prorokujejo mi, da bo imela trdo skorjo.

Res ne vem, ali bi še naprej nabiral drva in vozil kamenje, da bi jo pekel.

Vsak po svoje — je rekel tisti,
ki je s svedrom kozo drl.

Bog ti daj dobro, Krjavelj, na onem svetu boljše, kakor se ti je gajalo tukaj in Jurčiču povej, da je čislán in spoštovan. Mi pa: jaz in z mano cel razred nadebudnih glav smo skušali v domači nalogi razumeti to frleče reklo, da ne rečem: epea pteroenta —

Kaj sem takrat kvasil, res ne vem.

Danes vem pa to: Kvas individualnosti se pri nas vse premalo vpošteva. Zamenili so ga z organizacijo in pečejo kruh kulture. Da je dober in tečen, pravijo.

Lepo.

Jaz se bojim organizacije. Polip ji pravim. In se bojim, ker se bojim, da zgrab: tudi umetnost.

Ti si jo s pipcem, Krjavelj —

Jaz bom drl kozo s svedrom.

Krava pri gobcu molze.

Človek pri polnih jaslih ne! To je žalostno — a je resnično, kakor da je danes petek in bo jutri sobota.

Domovina, ti mi pritrdiš.

Ako slepec slepca vodi,
oba v jamo padeta.

Naravno! Tudi to je treba včasih ljudem povedati. Jaz si na primer v prihodnje to vedno ponovim, kadar treščim v kanton neumevanja in padem v jamo razbojnikov, ki jo je izkopala moderna. Publika poreče, da vidim in me bo vesela.

Izidor obupa, ker je prepričan, da novi čas ni slep.

Komu napraviti veselje? Najbolje, da udejstvimo ono:

Izidor ovčice pasel,

lepo je žvižgal, še lepši pel...

In kantoni se poderejo in zasujejo jame in ravnina tradicionalne brumnosti bo nedogledna. Še slepcu se bo dobro zdelo, ko ne bo mogel zadeti nikamor in pasti nikamor.

*

Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.

Menda je to posrečen heksameter in Koseski sedi za njim v mogočni pozi, gromovnik patentirane narodnosti.

Jaz bi mu spodmaknil stol in se hudobno nasmejal njegovi neokusnosti, po kateri se je ravnal, da ni bil Prešernova peta.

Narodni trgovec — jaz sem jezen nate!

Da mi tako skvariš nedeljsko veselje! V petek sem bil žalosten in zatrdno sem upal v lepo nedeljo. Pa mi serviraš Koseskega in jaz ga moram zaliti s kisló analogijo raznih letnikov.

Pridušim se, da tega nauka ne bom gustiral, pa če bi se Koseski z očetom Bleiweisom v grobu obrnil.

Pika.

* * *

S ponedeljkom je začel nov teden. Gospodinja mi je povedala to, ko je z materinsko ljubeznijo Slovenke pripomnila, da se prvi teden nisem ravnal po zlatih koledarjevih naukih. Zgrevano sem ji pritrdil in se s svojo mladostjo opravičil: Mlad sem še in ne morem vsega udejestviti, kar hočejo zlati nauki. — In bila je zadovoljna in prepričana, da sčasom dosežem cilj — vreden Slovenca. Ime mu je solidnost. Jaz sem ga krstil filistrstvo in njegov znak je — stenski koledar.

Gospodinja odtrgava dan za dnevom liste. En dan jo bom moral užalostiti: vse liste odtržem in bom čakal novega leta, da jo še bolj užalostim, ko bo videla, da je 365 dni in njih naukov vzelo konec, ker je tako hotela moja roka.

Človek božji — poreče — z vami ne bo nič!

Resnico ste povedala, gospa: Nič ne bo.

Gospa sklène roke in obupa nad mano. Jaz jo bom zadovoljno gledal in bom strašno vesel v svojem srcu.

Dolenjčev Cene:

Mladost.

Kdo je te lepe rože sejal?
 Jaz jih za klobuk bom del.
 Kdo mi je v duši to pesem zbudil?
 Jaz jo bom pel.

Pel bom, pel bom pesem tisto,
 da prišel bo dan,
 jutri ležem, da umrjem,
 sebe bolan.

Narte Velikonja:

Velikomestna polnoč.

Požrle sebe so temne duri
in skozi je padel obraz obledne postave.
Ker ženska si, sestra si! — Sestri pozdrave!
Kaj iščeš — otrok še — ob taki uri?

Otroka oči govore...

To samo bi vedel rad,
kako si zašlo na cesto, dekle! —

Ponižal me človek je — kot mož je moj brat!...

Dolenjčev Cene:

Vprašaj.

V globini neizmerni za daljno goro
oglasil glas svareč se in vótel,
da ne bi razumel, kaj je hotel,
sem zatisnil uho.

Ali prišel je kot pogled žareč
in ni več bobnel in grozil nič več —
da ne bi ga videl, oči sem zaklópil,
ali še bolj pred obraz mi je stópil
in žgal še bolj.

Ali sem sam,
ki nad življenjem grešili so...
Ali se ni prikazal i vam?

Listnica uredništva

Nekaj tt. srednješolcev se je že oglasilo in poslalo svoje izdelke v oceno. Gotovo so še, ki imajo kod skrito, pa si ne upajo na dan. Tem in pa prejšnjim: Vaša je tudi »Zora«, vam je tudi namenjena in odprta, zato pridno pošiljajte dosti frankirano in naravnost na naslov: Narte Velikonja, jurist, Gorica (Slov. Alojzijevišče). — Ob štrajku smo počivali, gotovo je dobil kdo izmed tovarišev kaj, kar bi bilo vredno, da se objavi. Uredništvo zopet sprejema članke z veseljem in hvaležnostjo.

